

KÖRTÁJ TERVEZŐ IRODA KFT.

A „Gyöngyöspatai Havas” kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUBN20050) Natura 2000 fenntartási terve

MUNKAKÖZI VÁLTOZAT

Készült a **A fenntartható természetvédelem megalapozása magyarországi Natura 2000 területeken (Svájci-Magyar Együttműködési Program, Végrehajtási Megállapodás száma: SH/4/8) c. projekt** megvalósításának keretében.

2015. február

Adószám: 13831176-2-13 ♦ Cégjegyzékszám: 13-09-129583
Bankszámlaszám: 10104167-57309900-01000006
Postacím: 2009 Pilisszentlászló, Vadrózsa u. 28.
Tel: 30/250 3614 ♦ Fax: 28/415 383
Ügyvezető: Biró László

Készült a „Natura-2000 fenntartási tervek a Mátrában - a Mátrában lévő természetmegőrzési területek alapvető élőhelyvédelmi szempontú kezelési szempontjai és javaslatai (szerkesztette: Szmorad Ferenc, Standovár Tibor, Tímár Gábor)” című egyeztetési anyag alapján

Szerkesztette: KÖRTÁJ Tervező Iroda Kft.

Szakmai közreműködők:

Marticsek József (független szakértő)

Fabók Veronika, Kalóczkai Ágnes, Margóczy Katalin, Mihók Barbara (AKUT Egyesület)

2015. február

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	1
Bevezetés	2
I. Natura 2000 fenntartási terv	3
1. A terület azonosító adatai	3
1.1. Név.....	3
1.2. Azonosító kód.....	3
1.3. Kiterjedés.....	3
1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek	3
1.4.1. Jelölő növényfajok	3
1.4.2. Jelölő állatfajok	3
1.4.3. Jelölő élőhelyek.....	3
1.5. Érintett települések	3
1.6. Egyéb védettségi kategóriák	4
1.7. Tervezési és egyéb előírások	4
2. Veszélyeztető tényezők	5
3. Kezelési feladatok meghatározása.....	6
3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése	6
3.2. Kezelési javaslatok	8
3.2.1. Élőhelyek kezelése	11
3.2.1.1. Gazdálkodáshoz nem köthető általános javaslatok.....	11
3.2.1.2. Gyepterületekhez köthető kezelési javaslatok	11
3.2.1.3. Erdőterületekhez köthető kezelési javaslatok	15
3.2.2. Fajvédelmi intézkedések	26
3.2.3. Kutatás, monitorozás.....	27
3.2.4. Mellékletek.....	27
3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogszabályok és a tulajdonviszonyok függvényében.....	27
3.3.1. Agrártámogatások	28
3.3.1.1. Jelenleg működő agrártámogatási rendszer	28
3.3.1.2. Javasolt agrártámogatási rendszer	29
3.4. A terv egyeztetési folyamatának dokumentációja.....	30
3.4.2. A kommunikáció címzettjei	30
4. Felhasznált irodalom	31
4.1. Szakmai anyagok	31
4.2. Útmutatók	31
4.3. Jogszabályok.....	31
4.4. Adatbázisok	31
5. Térképek	Hiba! A könyvjelző nem létezik.

Bevezetés

Jelen összeállítás a HUBN20050 azonosítójú, „Gyöngyöspatai Havas” kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (KjTT) Natura 2000 fenntartási tervének a szűkebben értelmezett fenntartási terv munkarészét, vagyis a I. főfejezetet foglalja magába.

Az anyag a 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet 13. sz. melléklete szerinti tematikát követi, az egyes fejezetek tartalmi elemeinek kidolgozásánál pedig a Natura 2000 fenntartási tervek összeállításához készített VM-útmutató legutóbbi, 2014. évi változatára támaszkodtunk. Az útmutató által javasolt szerkesztési megoldásoktól, illetve tagolástól ugyanakkor számos esetben eltértünk, elsősorban azért, mert a főként gyepterületek tervezési tapasztalatain alapuló összeállítás az erdőterületeken (azok sajátosságai miatt) nem minden tekintetben bizonyult alkalmazhatónak. Emellett mérlegeltük a helyi specialitásokat és több helyen olyan elemzésekre is támaszkodtunk, melyek elkészítése a vonatkozó útmutató szerint nem volt kötelező, segítségükkel viszont a jelölő élőhelytípusok és/vagy fajok jelenlegi védelmi helyzetét, illetve hosszú távú megőrzésének irányelveit pontosabban meg tudtuk fogalmazni, s így – reményeink szerint – a Natura 2000 célok elérését is hatékonyabban tudjuk szolgálni.

A fenntartási terv munkarész kidolgozása során a Standard Data Form (SDF) 2014. novemberében frissített felületét használtuk. Az ezen szereplő adatok esetenként eltérnek a 2013. évi adatbázis tartalmától, így a megalapozó dokumentációban (II. fejezet) foglaltakhoz képest a jelölő élőhelyek és/vagy fajok körében kisebb változások lehetségesek. A feldolgozott erdészeti nyilvántartási adatok az Országos Erdőállomány Adattár 2013. január 1-ji állapotadatai. A munkához emellett tanulmányoztuk a tervezési területet érintő botanikai és zoológiai szakirodalmat, élőhelytérképeket, légifotókat, történeti adatokat, illetve az erdőtümbök bejárásával további releváns adatokat (az élőhelyek fajkészlete és természetességi állapota, jelenlegi gazdálkodási gyakorlat stb.) gyűjtöttünk.

A kezelési irányelvek összeállításánál a jelenlegi tudásunk szerinti, természetvédelmi szempontból leginkább kívánatos, a gyakorlatba átültethető szempontokat foglalmaztuk meg. Figyelembe vettük a jogszabályi környezetet, néhány komponens (pl. visszahagyandó holtfa mennyisége) vonatkozásában azonban nem tekintettük mértékadónak a jogszabályokban lévő keretfeltételeket. Mivel az élőhelyvédelmi irányelv alapján kijelölt Natura 2000 erdőterületek jelentős része gazdasági hasznosítás alatt áll, a kezelési irányelvek megfogalmazásánál az aktív beavatkozásokkal érintett erdőkre helyeztük a hangsúlyt. Az irányelveket tehát abban a megközelítésben tárgyaljuk, hogy a gazdálkodás során milyen irányvonalat, szempontrendszert szükséges betartani a Natura 2000 célok hosszútávú biztosításához.

I. Natura 2000 fenntartási terv

1. A terület azonosító adatai

1.1. Név

Gyöngyöspatai Havas kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület

1.2. Azonosító kód

HUBN20050

1.3. Kiterjedés

324,6 hektár

1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek

1.4.1. Jelölő növényfajok

A tervezési területre nézve jelölő növényfaj nincs.

1.4.2. Jelölő állatfajok

Magyar név / Tudományos név	Populáció (A-D)
Magyar fésűsbagoly (<i>Dioszeghyana schmidtii</i>) *	C
Nagy hőscincér (<i>Cerambyx cerdo</i>)	C

* = kiemelt közösségi jelentőségű állatfajok

1.4.3. Jelölő élőhelyek

Élőhelytípus kódja	Élőhelytípus megnevezése a 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet 4. melléklete szerint	Reprezentativitás (A-D)
6240	Szubpannon sztyepppek *	B
91 H0	Pannon molyhos tölgyesek <i>Quercus pubescens</i> -szel *	A
91M0	Pannon cseres-tölgyesek	B

* = kiemelt közösségi jelentőségű élőhelytípusok

1.5. Érintett települések

Heves megye: Gyöngyöspata

A tervezési terület által érintett helyrajzi számok listáját az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészekről szóló 14/2010. (V. 11.) KvVM rendeletet (a továbbiakban: KvVM rendelet) tartalmazza. A Natura 2000 területek által érintett helyrajzi számokat és így a Natura 2000 jogi státuszt is a KvVM rendelet rögzíti, térképi megjelenítéssel is. A jogi jelleg a megosztással keletkező utód helyrajzi számokra is kiterjed.

1.6. Egyéb védettségi kategóriák

A tervezési terület védett természeti területet nem érint (vö. *1. melléklet* tematikus térképe), de teljes területen része a „Mátra” különleges madárvédelmi területnek (kód: HUBN10006). A tervezési terület teljes egészében az országos ökológiai hálózat magterülete.

1.7. Tervezési és egyéb előírások

A tervezési területet érintő, jelenleg érvényben levő körzeti erdőterv átmeneti időszakban készült: a tervezési munkák még az 1996. évi LIV. tv. szerinti szabályozási környezetben indultak, lezárásuk pedig már a 2009. évi XXXVII. tv. hatályba lépése után, de még erdőterv-rendelet nélkül történt. Ennek megfelelően a tervezési területet magába foglaló Gyöngyössolymosi Körzet erdőtervezési irányelvei a Natura 2000 szempontokat csak olyan mértékben foglalták magukba, amennyire azokat a területileg érintett nemzeti park igazgatóság (BNPI) érvényesíteni tudta. A 2010. év elején lezárt, valójában a 2009-2018. közötti időszakra érvényes körzeti erdőterv (csak nem védett területeket érintő) Natura 2000 felülvizsgálata végül 2010. év közepén történt meg, s így alakult ki a körzeti erdőterv „végleges” szakmai tartalma. A körzeti erdőterv tervezési területre vonatkozó főbb adatai:

Erdőtervezési körzet kódja	Erdőtervezési körzet megnevezése – Erdőterv törzskönyvi száma	Érintett erdőterület (ha)	Erdőtervezés éve
561	Gyöngyössolymosi Erdészeti Tervezési Körzet – 22/2009.	322,66	2008
Összesen:		322,66	---

A 2009. évi XXXVII. tv. által életbe léptetett új erdőtervezési rendszer szerint a természetmegőrzési terület erdőtervezési körzet szerinti beosztása megváltozott. Az új körzet nevét, az érintett települést, a 2013. évi erdőterület-adatot és a következő erdőtervezés évét az alábbi táblázat foglalja össze:

Erdőtervezési körzet neve	Érintett települések (teljes körű felsorolás)	Érintett erdőterület (ha)	Következő erdőtervezés éve
Gyöngyössolymosi Erdőtervezési Körzet	Gyöngyöspata	322,66	2019
Összesen:		322,66	---

A kimutatásból látható, hogy az érintett körzetben hamarabb lejár a jelenlegi erdőterv, mint ahogyan elkészül az új. Az egy évnyi hiátust ugyanakkor erdőterv-megállapítással az erdészeti igazgatás majd át tudja hidalni.

A tervek előírásainak elemzését a megalapozó dokumentáció 1.3.3. fejezete, az erre épülő

javaslatokat pedig a 3.2. Kezelési javaslatok fejezet tartalmazza.

Helyi Építési Szabályzat: 3/2003.(V.26.) önk. rend. (2011-ben módosított).

Körzeti vadgazdálkodási tervek és üzemtervek: a terület a Északi-középhegységi nagyvadas vadgazdálkodási táj Mátra-bükk-csereháti nagyvadas vadgazdálkodási körzetébe tartozik (II./2.)

2. Veszélyeztető tényezők

A Standard Data Form (SDF) 2014. év novemberi – legfrissebb – változatában a tervezési területre vonatkozóan (összességében, vagyis nem élőhely-specifikusan) az alábbi hatások és veszélyeztető tényezők szerepelnek:

Kód	Hatás / Veszélyeztető tényező neve	Tényező jelentősége (H-M-L)	Hatás iránya (P=pozitív, N=negatív)	Hatás eredete (o=külső, i=belső, b=mindkettő)
A10.01	sövény, bozót, cserje eltávolítása	L	P	b
A10.01	sövény, bozót, cserje eltávolítása	L	N	b
B02.04	lábonálló és/vagy elfekvő holt faanyag eltávolítása	L	N	b
F3.01.01	vadak károkozása (túltartott vadállomány)	M	N	b
I02	problémát jelentő őshonos fajok	L	N	b
K02.01	fajösszetétel változás, szukcesszió	M	N	b
K04.05	növényevők általi károkozás (vadrágás is)	M	N	b
M01	abiotikus viszonyokban a klímaváltozás hatására bekövetkező változások	M	N	b

Megjegyzés: A fenti listában szereplő I02 (= problémát jelentő őshonos fajok) és K02.01 (=fajösszetétel változás, szukcesszió) kategóriák értelmezésénél figyelembe veendő, hogy ezek a hatások/veszélyeztető tényezők nem a terület egészére, hanem csak bizonyos élőhelytípusokra (pl. egykori irtásrétekre) értelmezhetők.

A tervezési területen belül – tekintettel a Standard Data Form (SDF) 2014. év novemberi változatának tartalmára és az ezen kívül tapasztaltakra – a jelölő élőhelyek és/vagy fajok szempontjából az idevágó európai uniós jegyzék kategóriáinak használatával (vö. http://bd.eionet.europa.eu/activities/Natura_2000/reference_portal) az alábbi (aktuális és potenciális) veszélyeztető tényezőkről lehet részletesebben beszélni. Az érintettségre vonatkozó %-os értékek a teljes tervezési területhez viszonyítandók:

Kód	Veszélyeztető tényező neve	Tényező jelentősége (H-M-L)	Érintett terület (%)	Milyen jelölő élőhelyre vagy fajra és milyen módon gyakorol hatást?
B02	erdőgazdálkodás (általában)	M	~ 60	91M0 – Az erdők homogenizálása, az erdők kedvezőtlen fajfaj-összetételének és szerkezetének kialakítása és fenntartása, a fajkészlet további szegényítése, vágásos erdőkép fenntartása, mezoklíma-romlás. 91H0 – A véderdő-funkciók

				veszélyeztetése, az állományok egy részének vágásos üzemmódban való kezelése. Magyar tavaszi fésűsbagoly – A faj élőhelyének, illetve életfeltételeinek szűkítése.
B02.04	lábonálló és/vagy elfekvő holt faanyag eltávolítása	M	~ 60	91M0 – Az erdőszerkezet kedvezőtlen alakítása, az erdei mikrohabitatok körének szűkítése. Nagy höscincér - A faj élőhelyének, illetve életfeltételeinek szűkítése.
B02.06	nevelővágások (tisztítások és gyérítések)	L	~ 30	91M0 – Az erdők homogenizálása, az erdők kedvezőtlen fafaj-összetételének és szerkezetének kialakítása és fenntartása.
D01.01	ösvények, burkolatlan utak, bicikliutak	L	~ 10	Minden élőhelytípus – Turisztikai és vadászati tevékenység miatt bekövetkező erózió, bolygatás, taposás, illetve erdei utak mentén jelentkező bolygatások, adventív és inváziós fajok előretörése.
F03.01	vadászat, vad károkozása (túltartott vadállomány)	H	~ 100	Minden élőhelytípus – Taposás, túrás, rágás, hántás, erózió, bolygatás, fafajszelekció, az erdők természetes felújulásának, a természeteshez közelítő korösszetétel kialakulásának részleges blokkolása. 6240 – szóró elhelyezése, intenzív taposás, gyomosodás
G01.02	túrázás, lovaglás és nem gépesített járművel végzett tevékenység	L	~ 5	Minden élőhelytípus – Turisztikai tevékenység miatt bekövetkező talajfelszíni erózió, bolygatás, taposás.
G01.05	vitórlázó repülés, sárkányrepülés, siklóernyőzés, hőlégballonozás	L	~ 5	6240, 91H0 – Elvi lehetőség: a gyepfoltok degradálása, taposása.
I01	idegenhonos inváziós fajok jelenléte	L	~ 5	Minden élőhelytípus – A fehér akác és egyes lágyszárú fajok terjeszkedése.
J01.01	leégés	M	~ 40	6240, 91H0 – Az élőhelyek átalakulása, átmeneti degradációja, a ritka fajok részleges vagy teljes elpusztítása.
M01	abiotikus viszonyokban a klímaváltozás hatására bekövetkező változások	M	~ 95	91M0, 91H0 – Az állományok egészségi állapotának és stabilitásának gyengítése.

3. Kezelési feladatok meghatározása

3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése

A tervezési területen alapvető, általános természetvédelmi célkitűzés a kijelölés alapjául szolgáló, közösségi jelentőségű élőhelytípusok és fajok kedvező természetvédelmi helyzetének (*favourable conservation status*) megőrzése, fenntartása, helyreállítása, valamint a Natura 2000 területek lehatárolásának alapjául szolgáló természeti állapot, illetve (ahol gazdálkodási tevékenység folyik) a fenntartó gazdálkodás feltételeinek biztosítása.

A gazdálkodással érinthető erdőterületeken alapvető természetvédelmi célként fogalmazható

meg, hogy a jelölő cseres-tölgyesek (91M0) – továbbá az egészen kis területen felbukkanó gyertyános-tölgyesek (91G0) – állományait minél kedvezőbb természetességi állapotban kell fenntartani. A kedvező helyzet biztosításához (a termőhelyi viszonyoknak megfelelő természetes élőhely-típushoz való közelítés szükségessége mellett) az önfenntartó folyamatok minél teljesebb körű működésére, illetve egyes kompozicionális és strukturális ismérvek jelenlétére van szükség. Feladatnak tekinthető tehát az őshonos fafajú, az élőhelytípusnak megfelelő cserje- és gyepszinttel rendelkező, elegyes, vegyeskorú, vertikálisan tagolt, mozaikos, idegenhonos fajoktól mentes, holtfában és mikroélőhelyekben gazdag, idős állományrészeket is tartalmazó erdők kialakítása és fenntartása. Mindezt optimális esetben folyamatos erdőborítás felé való elmozdulás mellett, drasztikus beavatkozásoktól mentes erdőgazdálkodási megoldásokkal, kíméletes technológiák alkalmazásával lehet biztosítani.

Az extrém termőhelyen álló szubkontinentális peripannon cserjések (40A0), valamint véderdő jellegű állományokkal jelen levő molyhos tölgyesek (91H0) esetében természetvédelmi célként fogalmazható meg az állományok érintetlenül, rendszeres beavatkozás nélkül való fenntartása. Esetükben csak a faállományok nagyobb területet érintő természeti katasztrófái, illetve bolygatásai (széldöntés, jégtörés stb.) esetében válhatnak szükségessé felújulást segítő, illetve a folyamatos erdőborítás helyreállítását célzó (nem gazdálkodási motivációval végzett) beavatkozások.

A száraz gyepek (6240 – szubpannon sztyepppek, 6190 - pannon sziklagyepek, 6210 – meszes alapközetű féltermészetes száraz gyepek és cserjésedett változataik, 8220 - szilikátsziklás lejtők sziklanövényzettel) vonatkozásában fő természetvédelmi cél a megőrzés, a jelentős degradáló hatások kizárásával, ill. csökkentésével, a regeneráció lehetőségének biztosításával. Ennek sikeres folytatása esetén (a jelen állapot alapján) aktív beavatkozás nem szükséges. Kiemelendő, hogy a tervezési terület száraz gyepi élőhelyei (ide értve a bokorerdők nyíltabb foltjait is) igazi hegylábi, Alföld peremi állományok, jelentőségük tágabb értelemben (pannon táji, növényföldrajzi, génáramlási szempontból) is igen nagy!

A hegylábi hegyi kaszálórétek (6520) ma már csak az egykor kiterjedtebb rétek töredékes maradványai, megőrzésük, ill. rekonstrukciójuk (annak kétséges eredménye miatt is) fölöslegesnek látszik, területükön a további beavatkozások (főleg az erdősítés) mellőzésével a természeti folyamatok érvényesülését kell biztosítani.

Az élőhelyek kedvező természetességi állapotának megtartása és helyreállítása mellett (a védett és veszélyeztetett minősítésű egyéb fajok megőrzésének biztosításán túl) védelmi cél a közösségi jelentőségű (részben jelölő elemnek minősülő) állatfajok populációinak megőrzése. A xilofág rovarfajok közül a nagy hősincér (*Cerambyx cerdo*) és a szarvasbogár (*Lucanus cervus*) védelméhez az idős, részben pusztuló faegyedek és állományrészek, a magyar tavaszi fésűsbagoly (*Dioszeghyana schmidtii*) populációinak megőrzéséhez cserben, molyhos tölgyben és juharfajokban (mezei juhar, tatárjuhar) gazdag, változatos szerkezetű erdők folyamatos jelenlétének biztosítása szükséges.

A száraz gyepekhez kötődik két közösségi jelentőségű, nem jelölő növényfaj (leánykökörcsin – *Pulsatilla grandis*, Janka-tarsóka – *Thlaspi jankae*), ezek hosszú távú fennmaradása a gyepek fent részletezett védelmével biztosítható.

A tervezési terület erdeinek fenntartása során további szempont a változó klímaviszonyokhoz való alkalmazkodás képességének fenntartása. Az erdőkben mindezek miatt csak olyan kezelési/gazdálkodási tevékenységek végezhetők, amelyek az állományok egészségi állapotának megőrzése mellett képesek az erdei élőhelyek változó klíma melletti továbbélését,

„adaptálódását” is biztosítani. Változatos szerkezet és fafajösszetétel kialakítása szükséges tehát és a hagyományos főfafaj-centrikus megközelítés mellett/helyett az elegyfajok nagyobb elegyarányban való jelenlétének tolerálása, segítése is hangsúlyt kell, hogy kapjon.

A tervezési területen belül rendkívül fontos természetvédelmi cél a természetes dinamikai folyamatok feltételeinek biztosítása, illetve az azt korlátozó vagy blokkoló hatások minél nagyobb mértékben való kiszűrése. Ennek megfelelően a különböző antropogén eredetű bolygatások minimalizálása érdekében távlatilag is keretek között tartandó a terület turisztikai hasznosítása, folyamatosan ellenőrizendő az adventív (részben inváziós) lágyszárúak és fásszárúak (különösen a *Robinia pseudoacacia*) jelenléte, területfoglalása, terjeszkedése. Mindezekon felül biztosítandó az elemeiben teljes, folyamatában hiánytalan, hosszú távon is egészséges faállományt eredményező erdőmegújulást, egyúttal az állományok faj-, kor- és térszerkezetének változatosabbá válását is lehetővé tevő, továbbá a száraz gyepek természetközeli állapotban való fennmaradását is biztosító, kellően alacsony térségi nagyvadlétszám. Utóbbi feltétel érvényre juttatásához erdőkben a lékdinamika intenzív „működésének”, az elfogadható vad általi fafajszelekciónak, gyepekben a gyepalkotók folyamatos regenerációjának, a zavarástűrők alacsony részarányának és minden élőhelyen a talajfelszín mérsékelt bolygatottságának, taposottságának – mint fő kritériumoknak – még a leginkább vadjárt termőhelyeken (sziklás-meredek oldalak, száraz déli lejtők stb.) is teljesülniük kell(ene). A vadállomány szabályozásában szerepe lehet a térségben újra megjelenő nagyragadozóknak is.

A „Mátra” különleges madárvédelmi területtel (kód: HUBN10006) való teljes területi átfedés okán a teljesség kedvéért a természetvédelmi célkitűzések között megemlítenő a jelölő madárfajok fészkelő- és táplálkozóhelyeinek biztosítása, az előforduló populációk védelme is. A jelölő madárfajok közül a tervezési terület vonatkozásában (annak természetföldrajzi és állomány-jellemzői miatt) elsősorban a fekete harkály (*Dryocopus martius*), a közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*) és a hamvas küllő (*Picus canus*) védelmi szempontjai kerülhetnek előtérbe.

A Natura 2000 területre vonatkozó természetvédelmi célkitűzések és prioritások a tervezési terület hivatalos Natura 2000 adatlapján (Standard Data Form, SDF) is megtalálhatók.

3.2. Kezelési javaslatok

A következőkben a Natura 2000 területen jelölő minősítésű (A-B-C reprezentativitású) közösségi jelentőségű élőhelytípusok, valamint a közösségi jelentőségű, de nem jelölő minősítésű (D reprezentativitású) élőhelytípusok kezelésére és fenntartására vonatkozó természetvédelmi javaslatokat foglaljuk össze. Ezen túl összegzésre kerülnek az egyéb (nem közösségi jelentőségű) természetes élőhelytípusok kezelésére és fenntartására vonatkozó természetvédelmi javaslatok is, továbbá az esetleges rekonstrukciós, rehabilitációs tevékenységek irányainak kijelölése érdekében röviden a fontosabb másodlagos (zömmel idegenhonos fajok által meghatározott) élőhelytípusok kezelési kérdéseire is kitérünk. A kezelési javaslatok természetesen figyelembe veszik a jelölő állatfajok, valamint az egyéb (védett vagy lokálisan értékesnek minősíthető) fajok élőhelyi igényeit is.

A kezelési javaslatok kapcsán fontos kiemelni, hogy a 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet 4.§ (5) pontja értelmében „a fenntartási terv a Natura 2000 terület kezelésére vonatkozó javaslatokat, valamint ezek megvalósításának lehetséges eszközeit tartalmazza, és jogszabály

eltérő rendelkezése hiányában kötelező földhasználati szabályokat nem állapít meg.”

Az itt megfogalmazásra kerülő kezelési javaslatok célja, hogy a tervezési terület földrajzi jellemzői, az előforduló közösségi jelentőségű értékek és a jelenlegi gazdálkodási gyakorlat alapján javaslatot tegyenek a területfenntartás, területhasznosítás, illetve gazdálkodás jövőben kívánatos módjára. **A fentebbi jogszabályi kivonat alapján a gazdálkodók számára ezek a természetvédelmi javaslatok jelen terv alapján külön kötelezettséget nem jelentenek, betartásuk csak jövőbeni (a fenntartási terv irányelveivel összhangban kidolgozandó) támogatási programokon keresztül, önkéntes vállalás formájában válhat kötelezővé.** A már más jogszabályok vagy hatósági eszközök alapján létező előírások esetében azok kötelező jellegét értelemszerűen az azokat megalapozó jogszabály, vagy hatósági eszköz támasztja alá, jelen fenntartási terv ezekre az előírásokra (például az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvényből levezethető irányelvekre és kötelezettségekre) csak utalást tesz.

A Natura 2000 célok megvalósításához kapcsolódó, gyp- és erdőterületeket érintő, gazdálkodáshoz köthető természetvédelmi javaslatokat kellően konkretizált és rendszerezett irányelv-csomagok kialakítása érdekében ún. kezelési egységek (KE) szerint dolgoztuk ki. A kezelési egységek több szempont alapján elkülönített, az élőhelyi sajátosságokhoz és az állományjellemzőkhöz igazodó, térben is lokalizálható egységek, melyek nem követik az ingatlan-nyilvántartási határokat, de sok esetben az erdőrésztlet-határokat sem. Az egyes kezelési egységek (ritka kivételtől eltekintve) térben nem egybefüggőek, a legtöbb esetben több különálló foltból összeálló, logikai egységek. E megközelítés indoka, hogy a Natura 2000 célok hosszú távú megvalósításához a valós, tényleges állományviszonyokra, valamint az aktuális területhasználati és/vagy gazdálkodási formákra alapozottan megfogalmazott irányelvekre van szükség.

A kezelési egységek meghatározásánál hozzávetőlegesen azonos jellemzőkkel bíró, s ezért többé-kevésbé azonos kezelést igénylő, térben is jól elhatárolható, több kritérium alapján levezethető egységeket igyekeztünk felállítani. A Mátra területére eső természetmegőrzési területeken (SCI, illetve SAC) a kezelési egységek elhatárolása összességében 4 különböző szempont figyelembe vételével történt, melyet az egységesség kedvéért mindenütt követtünk és ismertetünk:

(1) *A terület védett, illetve nem védett jellege.* – Védett természeti területekre az 1996. évi LIII. tv. és más természetvédelmi jogszabályok alapján számos olyan irányelv, illetve szabály vonatkozik, mely részben a joganyag, részben a kapcsolódó hatósági eljárások révén kötelező jellegű. Ennek megfelelően a védett és nem védett Natura 2000 területekre vonatkozó kezelési irányelveket – praktikusán alfejezet szintjén – differenciálni szükséges, hogy a védettségéből levezethető különbségeket (a fenntartási terv kötelező és javasolt elemeit) egyébként azonos jellemzőkkel leírható élőhelyek/állományok esetében is egyértelműen meg lehessen jeleníteni (jelen esetben csak nem védett Natura 2000 területekről van szó).

(2) *Egyedi sajátosságokkal rendelkező, illetve különleges státusú területek jelenléte.* – Védett természeti területeken és azokon kívül is lehetnek olyan területi egységek, melyek kezelési egységbe sorolását valamilyen egyedi sajátosság, vagy jogszabályból levezethető speciális kötöttség határozza meg. Ezek a kezelési egységek jórészt élőhelyi besorolástól függetlenül kialakított, de Natura 2000 jelölő élőhelyek és/vagy fajok jelenlét is biztosító területrészeket foglalnak magukba. Az ide nem sorolt területek további tagolása jellemzően élőhelytípusok, illetve erdők esetében részben korosztály-típusok szerint történik (jelen esetben egyedi sajátosságokkal rendelkező, illetve különleges státusú területek elkülönítésére nem került sor).

(3) *Élőhelytípusok szerinti differenciálódás.* – A kezelési egységek kialakításának egyik legfontosabb tényezője, hiszen a természetvédelmi kezelési irányelvek jelentős része élőhelyspecifikus. Hasonló kezelési igények esetén (elsősorban gyepek esetében) ugyanakkor többféle élőhelytípus is kerülhet egy kezelési egységbe, illetve felmerülhet annak az igénye is, hogy egy élőhelytípuson belül tovább differenciáljunk. A további tagolás elvileg több változó alapján történhet, jelen összeállításban most viszont csak az erdők (pontosabban az erdei élőhelytípusok egy része) korosztályok szerinti megbontásával dolgozunk (vö. 4. pont). Élőhelytípus-kategóriaként alaphelyzetben a Natura 2000 jelölő élőhelytípusokat alkalmazzuk, nem közösségi jelentőségű élőhelyeknél viszont a teljes körű tematikai és területi lefedettséget biztosító ÁNÉR-2011 élőhelytípusok is megjelennek.

(4) *Korosztályviszonyok.* – Erdők esetében felmerülő tényező, hiszen a különböző korú állományokhoz még azonos élőhelytípus esetén is nagyon különböző kezelési irányelveket lehet megfogalmazni. Más oldalról megvilágítva a kérdéskört: a gazdálkodás alatt álló erdők (különösen a zonális erdők) különböző korú állományaiban – célkitűzéseket, technológiai megoldásokat, szakmai fogásokat tekintve – olyannyira eltérő jellegű tevékenységek folynak, hogy a Natura 2000 célok hosszú távú megvalósításához nagyon különböző természetvédelmi irányelvek érvényre juttatására lehet javaslatokat tenni. Az alkalmazott korosztálycsoportok a lassan növvő fafajok állományai (pl. cseres- és gyertyános tölgyesek) esetében a megalapozó dokumentációban használt kategóriák (vö. 2-3. *melléklet*) összevonásával, egyszerűsítésével létrejött egységek: fiatal (1-40 éves), középkorú (41-80 éves) és idős (81 év feletti) erdők. A kifejezetten véderdő karakterű intrazonális erdőknél (molyhos tölgyesek, mészkerülő tölgyesek) és a helyükön, gyenge talajon álló feketefenyvesek esetében – egyszerűsítések okán – csak fiatal korú (1-40 éves) és középkorú-idős (41 év feletti) állományokat tárgyalunk.

A fenti szempontrendszerrel kialakított kezelési egységek – mivel jelölő és nem jelölő élőhelytípusokat egyaránt tartalmaznak – lefedik a teljes tervezési területet. A kezelési egységek lokalizálását a 3.2.5. pont alatt beszerkesztett 4. melléklet tematikus térképe („kezelési térkép”) mutatja. A kezelési egységek (KE) szerinti ismertetés egységes szerkezetben készült:

(a) „*A kezelési egység megfeleltetése*” alpont tartalmazza az adott kezelési egység közösségi jelentőségű (Natura 2000) élőhelyekkel és ÁNÉR-2011 kategóriákkal való megfeleltetését, illetve egyedi sajátosságok alapján kiemelt kezelési egységeknél (ha van) a jogszabályi hivatkozást is.

(b) A „*kötelezően betartandó kezelési-fenntartási irányelvek*” alpont alatt csak olyan irányelveket és szabályokat tüntettünk fel, melyek valamilyen korábban megjelent és ma is hatályos jogszabályban, illetve valamilyen érvényben levő ágazati tervben rögzítésre kerültek, vagy az említett helyeken leírtakból egyértelműen levezethetők. Az irányelvek és szabályok ismertetése e helyütt alapvetően tömör és rövid, csak a Natura 2000 kijelölés szempontjából legfontosabb tételekre szorítkozik. A kötelezően betartandó irányelvek legfontosabb forrása (1) az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. tv., (2) az annak végrehajtására kiadott 153/2009. (XI. 13.) FVM rendelet, (3) az érvényben levő körzeti erdőterv, továbbá (4) az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet és (5) a 269/2007. (X. 18.) Korm. rendelet a Natura 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól. A felsorolt források alapján a tervezési terület egészére vonatkozó, mindenhol kötelezően betartandó szabályokat és irányelveket az egyes kezelési egységeknél nem ismertetjük (azok a vonatkozó joganyagban elérhetők).

(c) A „javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok” alponban kerültek megfogalmazásra az érdemi, Natura 2000 célok elérését szolgáló kezelési javaslatok. A felsorolt javaslatok zöme támogatási rendszerbe illeszthető felvetés, belőlük az agártámogatási rendszer 3.3.1.2. pont szerinti megújításához is lehet meríteni. Egyes kezelési egységeknél (pl. zonális erdők idős állományai) esetenként több javaslatcsomagot, több alternatívát is felvillantunk.

(d) Az „élőhelyrekonstrukciós javaslatok” alponban a másodlagos, degradált élőhelytípusok rekonstrukciójának lehetőségeire utalunk, s javaslatokat teszünk az átalakítási, helyreállítási folyamat lehetséges lépéseire, irányelveire. Amennyiben az adott kezelési egységnél nincsenek ilyen típusú problémák, illetve feladatok, ez a pont az ismertetés során kimarad.

(e) „A kezelési és rekonstrukciós javaslatok indoklása” alponban a lokális sajátosságok kiemelésével a (c) és (d) pont alatt részletezett javaslatok hátterére, megalapozó adataira, indokaira utalunk. Amennyiben az adott kezelési egységnél nincsenek élőhelyrekonstrukciós javaslatok, a fejezet címe „A kezelési javaslatok indoklása”.

3.2.1. Élőhelyek kezelése

3.2.1.1. Gazdálkodáshoz nem köthető általános javaslatok

A terület lényegében teljes egészében erdőket és közbezárt száraz gyepeket tartalmaz. Alapvető funkciója ezek megőrzése és hasznosítása. Ebből következően kerülendő minden, az erdőkezeléstől és vadgazdálkodástól eltérő célú hasznosítás és ezt célzó beruházás. Különösen kerülendő a környezeti viszonyokat is megváltoztató bányászat, építési tevékenység, az erdőterület akár csak ideiglenes igénybevétele, az erdő művelési ágból való kivonás, és a jelentősebb környezeti terhelést jelentő (pl. motoros, quados, paplanernyős) turisztikai hasznosítás. A terület tájképi és természeti értékei ugyanakkor a kíméletes közjóléti feltárást, bemutatást indokoltá teszik. Magánkézben lévén a terület, ez komoly tulajdonosi elhatározást igényel.

3.2.1.2. Gyepterületekhez köthető kezelési javaslatok

A) Védett természeti területre eső kezelési egységek

A tervezési területen nincsenek védett természeti területet érintő, gyepterületekhez köthető élőhelyek, illetve kezelési egységek.

B) Nem védett területre eső kezelési egységek

Élőhely-típus	Kezelési egységek	Megjegyzés
<i>Közösségi jelentőségű élőhelyeket magukba foglaló kezelési egységek</i>		
6190, 6210, 6240*, 8220	KE1	Természetes száraz gyepek
6520	KE2	
<i>Egyéb élőhelyeket (vö. ÁNÉR-2011 kategóriák) magukba foglaló kezelési egységek</i>		
P2b	KE3	Száraz, töviskes cserjések

Megjegyzés: * = jelölő élőhelytípusok!

Közösségi jelentőségű élőhelyeket magukba foglaló kezelési egységek

KE1 – TERMÉSZETES SZÁRAZ GYEPEK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Natura 2000 szerinti besorolás: 6190 – pannon sziklagyepek, 6210 – meszes alapkőzetű féltermészetes száraz gyepek és cserjésedett változataik, 6240 – szubpannon sztyepppek, 8220 – szilikátsziklás lejtők sziklanövényzettel. Az élőhelyek igen közel állnak az 91H0 – pannon molyhos tölgyesekhez, melyet az erdőknél tárgyalunk (KE5).
- ÁNÉR-2011 szerinti besorolás: G3 – nyílt szilikátsziklagyepek és törmeléklejtők, H3a – köves talajú lejtősztyepppek, H4 – erdőssztyepprétek, félszáraz irtásrétek, száraz magaskórósok. Az élőhelyek igen közel állnak az M1 – molyhos tölgyes bokorerdőkhöz (fajkészletük nagyban azonos, annak gyepp komponensével lényegében megegyeznek), melyet az erdőknél tárgyalunk (KE5).
- Érintett közösségi jelentőségű fajok: leánykökörcsin – *Pulsatilla grandis*, Janka-tarsóka – *Thlaspi jankae*

(b) Kötelezően betartandó kezelési-fenntartási irányelvek

A kötelező irányelvek alapvető forrása a 269/2007. (X. 18.) Korm. rendelet a Natura 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól. Ennek a kezelési egységre vonatkoztatható legfontosabb részei:

- 3. § (4) A gazdálkodási tevékenység során a gyeppfelszín maradó károsítása tilos.
- 4. § (3) Napnyugtától napkeltéig a gépi munkavégzés tilos.
- 5. § (2) Az inváziós és termőhely-idegen növényfajok megtelepedését és terjedését meg kell akadályozni, állományuk visszaszorításáról gondoskodni kell mechanikus védekezéssel vagy speciális növényvédőszer-kijuttatással, ezen a technológián túl egyéb vegyszerhasználat tilos.

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- A javasolt (ill. mellőzni javasolt) beavatkozások esetén figyelembe veendő a 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről. Ennek a kezelési egységre vonatkoztatható legfontosabb részei:

9. § (2) a felügyelőség engedélyre szükséges

b) a terület helyreállításához;

c) az erdőkről és az erdő védelméről szóló törvény, valamint a fás szárú energetikai ültetvényekről szóló kormányrendelet hatálya alá nem tartozó fa, facsoport, fás legelőn lévő fa telepítéséhez, kivágásához

- A kezelési egységbe tartozó, komoly természeti értéket hordozó gyepek esetében legfontosabb feladatnak a tájidegen, invazív fajok eltávolítása tekinthető, lehetőleg egyedileg, vagy kisebb (a szükséges minimális kiterjedésű) területi egységek kezelésével: fák-cserjék esetén kivágás, tuskókenés, injektálás, gyűrűzéses lábbon szárítás, lágyszárúak esetén egyedi kihúzás, kaszálás, szárazzás. Fentiek különösen figyelembe veendők az utak mentén, a tervezési terület szélein (főleg mezőgazdasági kultúrák közelében), valamint a vadászati létesítmények (elsősorban szórók) üzemeltetésénél.
- Gépjárművel használt utak és gyalogösvények további fektetése, kijelölése, ill. spontán kialakulása kifejezetten káros, kerülendő. A már meglévő, használatos utak esetében minden módon elő kell segíteni a gyepek elválasztását (lehetőleg a természetesen megjelenő cserjék, fák védelmével, esetleg további ültetésével).
- A száraz gyepek megőrzésének jelenleg központi eleme a nagyvad hatásának (mint egyetlen nagy területen ható, degradációt is okozó veszélyeztető tényezőnek) az elfogadható szintre szorítása. E hatás nagysága a különböző gyeptípusokban és némileg területileg is különböző,

de a teljes területen (ill. a szükséges területi nagyságrendben) biztosan aktív beavatkozást, jelentős (vadszám) csökkentést tesz szükségessé.

- Egyebekben alapvető irányelv a természetes folyamatok szabad érvényesülésének biztosítása, ill. elősegítése.

(d) Élőhelyrekonstrukciós javaslatok

Az aktuális természetességi állapot alapján élőhelyrekonstrukció szüksége egyelőre csak a sziklagyepek esetében merülhet fel, erre vonatkozó (kipróbált, várhatóan sikeres) módszert azonban nem ismerünk. A területen általában inkább a természetes regeneráció feltételeit kell hosszú távon biztosítani, a degradáló hatások megfelelő szintre szorításával.

(e) A kezelési és élőhelyrekonstrukciós javaslatok indoklása

A száraz gyepek az adott Natura 2000 területen komoly természetvédelmi (és azon belül közösségi jelentőségű) értéket hordoznak. Természetességi állapotuk gyenge-közepes, foltokban (elsősorban a nyílt sziklagyepeken, de sok helyen a sztyeppréteken is) igen gyenge. Utóbbi a természetes társulásalkotók és gyakoribb kísérőfajok hiányában, vagy alacsony borításában válik jól láthatóvá, ezek helyét természetes zavarástűrők veszik át, ill. (főleg a sziklagyepeken) nyílt felszínek maradnak. A természetesen megjelenő cserjék és fák igen erősen rágottak. A jelenség mögött egyelőre csak a nagyvad állomány zavaró hatása (rágása, taposása, trágyázása) látható. Fentiek miatt a természetességi állapot javításában (de akár a fenntartásában is) a legfontosabb az említett hatások mérséklése. A tűrhető, ill. kívánatos szint elsődleges indikátora a gypalkotók bolygatással lépést tartó folyamatos regenerációja, a zavarástűrők alacsony részaránya, a fák és cserjék megfelelő (a szaporodást, terjedést lehetővé tevő, de korlátozó) kordában tartása.

A nagyvad (különösen a muflon) állomány megfelelő szintre szorítása mellett a tájidegen, invazív fajok terjedésének megakadályozása (ill. távlati célként a teljes kiirtása) az egyetlen aktív beavatkozást igénylő feladat. További élőhely-fenntartási tevékenység (kaszálás, legeltetés) nem indokolt, ill. kifejezetten ellenjavallott, egyebekben a leghelyesebb (mérsékelt vadnyomás mellett) a természeti folyamatok szabad érvényesülésének biztosítása. Gyepfeltörés, erdőtelepítés valószínűleg szóba sem jön.

KE2 – ÜDE KASZÁLÓRÉTEK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Natura 2000 szerinti besorolás: 6520 – hegyi kaszálórétek
- ÁNÉR-2011 szerinti besorolás: E2 – hegyi kaszálórétek
- Érintett közösségi jelentőségű fajok: ---

(b) Kötelezően betartandó kezelési-fenntartási irányelvek

A kötelező irányelvek alapvető forrása a 269/2007. (X. 18.) Korm. rendelet a Natura 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól. Ennek a kezelési egységre vonatkoztatható legfontosabb részei:

5. § (2) *Az inváziós és termőhely-idegen növényfajok megtelepedését és terjedését meg kell akadályozni, állományuk visszaszorításáról gondoskodni kell mechanikus védekezéssel vagy speciális növényvédőszer-kijuttatással, ezen a technológián túl egyéb vegyszerhasználat tilos.* Erdők esetleges telepítésével kapcsolatban figyelembe veendő korlátozást tartalmaz a 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról:

47. § (2) Az erdészeti hatóság a fásítás és a szabad rendelkezésű erdő telepítését megtagadja, vagy feltételekhez köti, a természetes és természetyszerű erdő ...kétszáz méteres körzetében, ha a telepítés a meglévő erdő természetességi állapotának megőrzését ...veszélyezteti.

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- A kezelési egységbe tartozó, különösebb természeti értéket nem hordozó gyepek esetében legfontosabb feladatnak az esetlegesen megjelenő tájidegen, invazív fajok eltávolítása tekinthető, lehetőleg egyedileg, vagy kisebb (a szükséges minimális kiterjedésű) területi egységek kezelésével: fák-cserjék esetén kivágás, tuskókenés, injektlás, gyűrűzéses lábon szárítás, lágyszárúak esetén egyedi kihúzás, kaszálás, szárzúzás. Fentiek különösen figyelembe veendő a vadászati létesítmények (elsősorban szórók) üzemeltetésénél.
- Egyebekben alapvető irányelv a természetes folyamatok, így elsősorban az erdősülés szabad érvényesülésének biztosítása, a megjelenő fák védelmével.

(d) Élőhelyrekonstrukciós javaslatok

A kezelési egységben tartozó, mára erősen átalakult, megszűnőben lévő kaszálóréték rekonstrukciója már nem javasolt.

(e) A kezelési és élőhelyrekonstrukciós javaslatok indoklása

Az északi hegyláb egykor kiterjedtebb, jobb állapotú kaszálórétjének fenntartó kezelése megszűnt, utóbb erdőtelepítés érintette, és spontán is cserjésedik, erdősül. Fajkészlete szegényes. A kialakult helyzetben rekonstrukciós, ill. élőhely-fenntartási tevékenység már nem indokolt, a leghelyesebb a természeti folyamatok szabad érvényesülésének biztosítása, a kedvezőtlen folyamatok (elsősorban az invazív fajok terjedése) megakadályozásával. Kifejezetten ártalmas lenne a maradék rét feltörése, de kockázatos és szükségtelen az erdőtelepítés is.

Egyéb (nem közösségi jelentőségű) élőhelyeket magukba foglaló kezelési egységek

KE3 – SZÁRAZ CSERJÉSEK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Natura 2000 szerinti besorolás: A kezelési egységhez sorolt állományok közösségi jelentőségű élőhelytípusnak nem feleltethetők meg.
- ÁNÉR-2011 szerinti besorolás: P2b – száraz, töviskes cserjések. Fontos megjegyezni, hogy az itteni száraz cserjések kisebb részben sztyepfajokban gazdagok, az M6 – sztyepcserjés élőhelyhez közel állnak.
- Érintett közösségi jelentőségű fajok: ---

(b) Kötelezően betartandó kezelési-fenntartási irányelvek

Erdők esetleges telepítésével, ill. a korábbi erdőtelepítés felújításával kapcsolatban figyelembe veendő korlátozást tartalmaz a 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról:

47. § (2) Az erdészeti hatóság a fásítás és a szabad rendelkezésű erdő telepítését megtagadja, vagy feltételekhez köti, a természetes és természetyszerű erdő ...kétszáz méteres körzetében, ha a telepítés a meglévő erdő természetességi állapotának megőrzését ...veszélyezteti.

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

A kezelési egységbe tartozó cserjések esetében legfontosabb feladatnak az esetlegesen megjelenő tájidegen, invazív fajok eltávolítása tekinthető, lehetőleg egyedileg: fák-cserjék esetén kivágás, tuskókenés, injektálás, gyűrűzéses lábön szárítás, lágyszárúak esetén egyedi kihúzás. Fentiek különösen figyelembe veendő a vadászati létesítmények (elsősorban szórók) közelében. Egyebekben alapvető irányelv a természetes folyamatok, így elsősorban az erdősülés szabad érvényesülésének biztosítása, ill. elősegítése a cserjésben megjelenő fák szükség szerinti védelmével. Utóbbiból kivételt képeznek a terület déli felének természetesebb, sztyepecserjés jellegű állományai, melyek esetében a erdősülés tájhonos fafajokkal is megakadályozandó (a felnövő, árnyaló fák kivágásával).

(d) Élőhelyrekonstrukciós javaslatok

A kezelési egységben tartozó, döntően másodlagos fátlan élőhelyek rekonstrukciója kifejezetten nem javasolt (ill. nehezen is értelmezhető).

(e) A kezelési és élőhelyrekonstrukciós javaslatok indoklása

A terület északi felének cserjései különösebb természeti értéket nem hordoznak, átmeneti állapotot képviselnek. Emiatt élőhely-fenntartási tevékenység nem indokolt, a leghelyesebb a természeti folyamatok szabad érvényesülésének biztosítása, a jelölő értékekre kedvezőtlen folyamatok (elsősorban az invazív fajok terjedése) megakadályozásával. Ártalmas lenne a cserjések kivágása-megszüntetése (pl. a gyepek rekonstrukciójának szándékával), de kockázatos és szükségtelen az erdőtelepítés is.

A terület déli felén a kisebb, töredékes állományok értékesebbek, fenntartandók.

3.2.1.3. Erdőterületekhez köthető kezelési javaslatok

A) Védett természeti területre eső kezelési egységek

A tervezési területen nincsenek védett természeti területet érintő, erdőterületekhez köthető élőhelyek, illetve kezelési egységek.

B) Nem védett területre eső kezelési egységek

Élőhely-típus	Összevont korosztály-csoportok erdőknél (év)			Megjegyzés
	1-40	41-80	81-	
Közösségi jelentőségű élőhelyeket magukba foglaló kezelési egységek				
40A0	KE4			
91H0*	---	KE5		
91M0*	---	KE6	KE7	
91G0		---	KE8	
Egyéb élőhelyeket (vö. ÁNER-2011 kategóriák) magukba foglaló kezelési egységek				
L4a	---	KE9		Zárt műszerű tölgyesek.
S4	---	KE10		Feketefenyvesek.

Megjegyzés: * = jelölő élőhelytípusok!

Közösségi jelentőségű élőhelyeket magukba foglaló kezelési egységek

KE4 – SZIKLAI CSERJÉSEK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Natura 2000 szerinti besorolás: A kezelési egység a 40A0 (szubkontinentális peripannon cserjések) élőhelytípusba sorolható állományokat foglalja magába.
- ÁNÉR-2011 szerinti besorolás: A kezelési egység az M7 (sziklai cserjések) élőhelytípus állományainak feleltethető meg
- Érintett közösségi jelentőségű fajok: ---

(b) Kötelezően betartandó kezelési-fenntartási irányelvek

- A faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódba sorolt erdőkbe ékelődő állományokban semmilyen gazdálkodási célzatú beavatkozás nem lehetséges [körzeti erdőterv].
- A sziklai cserjések állományaira vonatkozóan nincsenek konkrétabban megfogalmazott, kötelező érvényű szabályok, azonban területükön nem végezhető olyan gazdálkodási vagy egyéb (pl. turisztikai) tevékenység, mely a közösségi jelentőségű élőhelytípus állományainak leromlását, degradálódását eredményezné [275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet 8. § (2) bek.].
- Tilos a sziklai cserjések védett cserjefajainak (madárbirsek, szirti gyöngyvessző) és lágyszárú növényeinek veszélyeztetése, károsítása [1996. évi LIII. tv. 42. § (1) bek.].

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- Az állományokat alapvetően mindenféle beavatkozás nélkül, érintetlenül kell fenntartani, a természetes dinamikai, illetve regenerációs folyamatok érvényesüléséhez azonban feltétlenül szükséges a muflonállomány erőteljes visszaszorítása vagy felszámolása.
- Természetvédelmi célt szolgáló beavatkozás akkor válhat szükségessé, amennyiben az állományokban agresszíven terjedő idegenhonos fafaj (pl. bálványfa, akác) jelenne meg. Erre a zárt erdőtömbön belüli fekvés miatt egyébként rövid távon viszonylag kicsi az esély, s az akác megtelepedéséhez a termőhelyi viszonyok sem kedveznek.
- A Havas gerincén található állományok védelme érdekében újabb kilátópontok, illetve turistaút-nyomvonalak kialakítása kerülendő, nem kívánatos!
- A vágásos üzemmódba sorolt Gyöngyöspata 60/B erdőrészletben a legnyugatibb (és legnagyobb) sziklai cserjés állomány némileg visszaszorulóban van, ennek környezetében néhány fa kivágásával a lombkoronaszint árnyalása csökkenthető lenne. A többi állományban semmilyen beavatkozás nem indokolt.

(d) Élőhelyrekonstrukciós javaslatok

(e) A kezelési javaslatok indoklása

- A tervezési terület sziklai cserjései rendkívül szélsőséges termőhelyi viszonyok mellett, a Havas sziklás gerincén állnak, tipikusan önfenntartó élőhelyek. Kis kiterjedésű állományaik érzékenyek, ezért az aktuálisan jelentkező és potenciálisan várható negatív hatásoktól (vadtaposás, vadrágás, turisztikai terhelés) mentesítendőek. Területükön abban az esetben válhat egyértelműen szükségessé beavatkozás, ha agresszíven terjedő idegenhonos fafajok jelennek meg. Az egyik állomány valószínűleg a korábbi tájhasználatok révén másodlagosan kiterjedt, ma a fák árnyalása és a lombkoronaszint cserjefajok konkurenciája miatt visszaszorulóban van, itt némi aktív beavatkozás indokolt lehet.

KE5 – KÖZÉPKORÚ ÉS IDŐS MOLYHOS TÖLGYESEK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Natura 2000 szerinti besorolás: A kezelési egység a 91H0 (pannon molyhos tölgyesek

Quercus pubescens-szel) élőhelytípusba sorolható, 40 évnél idősebb állományokat foglalja magába.

- ÁNÉR-2011 szerinti besorolás: A kezelési egység az L1 (mész- és melegkedvelő tölgyesek), valamint az M1 (molyhos tölgyes bokorerdők) élőhelytípusok 40 évnél idősebb állományainak feleltethető meg.

- Érintett közösségi jelentőségű fajok: szarvasbogár (*Lucanus cervus*), nagy höscincér (*Cerambyx cerdo*).

(b) Kötelezően betartandó kezelési-fenntartási irányelvek

- A faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódú, területileg érintett erdőkben (Gyöngyöspata 59/G, 61/C, 62/C, 63/B, 64/A erdőrészek) alapvetően semmilyen fakitermelési munka nem végezhető [körzeti erdőterv].

- A nem faanyag-termelést szolgáló üzemmódba sorolt, területileg érintett erdőknél az erdőnevelési és erdőfelújítási munkák térbeli és időbeni rendjét, ütemezését, technológiáit, továbbá a végrehajtás részletkérdéseit az üzemmód szerinti besorolás alapján kell meghatározni [körzeti erdőterv].

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- A molyhos tölgyet szórványosan tartalmazó, fiziognómiai és kompozicionális jellemzőik alapján egyértelműen a 91H0 élőhelytípushoz sorolandó állományokat alapvetően beavatkozás nélkül, érintetlenül kell fenntartani, a természetes dinamikai, illetve regenerációs folyamatok érvényesüléséhez azonban feltétlenül szükséges a muflonállomány erőteljes visszaszorítása vagy felszámolása, illetve a gímszarvas-állomány létszámának csökkentése.

- A természetes erdődinamikai folyamatokra alapozott, beavatkozások nélküli erdőfenntartás mellett – például jelentősebb természetes bolygatásokat (széldöntés, jégtörés stb.) követően – az erdőborítás helyreállítása érdekében esetenként aktív (a felújulási folyamatot segítő, a fekvő holt faanyagot viszont helyszínen hagyó) beavatkozások lehetnek szükségesek. A felújulást ilyen esetben makkrakással, illetve padkás vagy tányéros talajelőkészítést követő csemetültetéssel lehet segíteni. Utóbbi esetben a domináns kocsánytalan tölgy, molyhos tölgy és cser mellett a mezei juhar, a virágos kőris, a barkóca berkenye és a vadkörte csemetéje is bevihető.

- Az állományokon belül szórványosan megtalálható feketefenyő törzsek a természetes elhalásra „tervezve” a helyszínen hagyhatók, meggyűrűzhetők vagy akár le is dönthetők (utóbbi esetben a faanyag a helyszínen hagyandó).

- További természetvédelmi célt szolgáló beavatkozás válhat szükségessé, amennyiben az állományokban agresszíven terjedő idegenhonos fafaj (pl. bálványfa, akác) jelenne meg. Erre a zárt erdőtümbön belüli fekvés miatt egyébként rövid távon viszonylag kicsi az esély, s az akác megtelepedéséhez a termőhelyi viszonyok sem kifejezetten kedvezőek.

- A Gyöngyöspata 61/F erdőrészletben a jelenlegi erdőtervi ciklusban betervezett növedékfokozó gyérités során az erősen cserjés, felnyíló lombos tölgyes fragmentumok érintetlenül hagyandók.

- Amennyiben a nem faanyag-termelést szolgáló üzemmódba sorolt, területileg érintett erdőrészleteknél valamilyen véghasználati jellegű fakitermelés történné, a molyhos tölgyes állományokat hagyásfa-csoportként ki kell jelölni, s azokat a felújítási területek között érintetlenül kell a továbbiakban is fenntartani.

- Hosszabb távon a jelenleg vágásos üzemmódba sorolt molyhos tölgyeseket a gazdálkodás alól teljes egészében mentesíteni, illetve állományaikat faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódba sorolni szükséges.

- Az állományokon keresztülhaladó turistaösvények a továbbiakban is fenntarthatók, a bejárhatóság biztosítását a sétaútra hullott gallyak kidobásával, illetve a vékonyabb törzsek

rövid (sétautat keresztező) szakaszának motorfűrészeltávolításával javasolt (rendszeresen, 1-2 évente) megoldani.

(d) Élőhelyrekonstrukciós javaslatok

(e) A kezelési javaslatok indoklása

- A tervezési területen található – erősen felnyíló – molyhos tölgyesek szélsőséges termőhelyi viszonyok mellett, a Havas sziklás-köves gerincein és meredek déli oldalán találhatók. Állományaik egyértelműen véderdők, az aktív erdőgazdálkodás alól mentesítendők. Területükön legfeljebb abban az esetben válhat szükségessé beavatkozás, ha agresszíven terjedő idegenhonos fafajok jelennek meg, vagy ha valamilyen ok miatt a folyamatos erdőborítás veszélybe kerül. Az állományok faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódba sorolását feltétlenül indokolja, hogy egyébként – a jelenlegi vágásos erdőgazdálkodás folytatásával – 30-50 éves időtávlatban a középkorú (41-80 éves) állományok teljesen eltűnnének, az idős (81 év feletti) állományok pedig erősen megcsappannának.

KE6 – KÖZÉPKORÚ CSERES-TÖLGYESEK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Natura 2000 szerinti besorolás: A kezelési egység a 91M0 (pannon cseres-tölgyesek) élőhelytípusba sorolható, 41-80 év közötti állományokat foglalja magába.
- ÁNER-2011 szerinti besorolás: A kezelési egység az L2b (cseres-kocsánytalan tölgyesek) élőhelytípus 41-80 év közötti állományainak feleltethető meg.
- Érintett közösségi jelentőségű fajok: nagy höscincér (*Cerambyx cerdo*), magyar tavaszi fésűsbagoly (*Dioszeghyana schmidtii*).

(b) Kötelezően betartandó kezelési-fenntartási irányelvek

- Az erdőnevelési munkák során – az erdő későbbi sikeres felújításának feltételeit is szem előtt tartva – törekedni kell az adott termőhelynek, valamint az erdő természetességi kategóriájának megfelelő, elegyes erdőtársulás kialakítására és fenntartására, valamint az idegenhonos, illetve intenzíven terjedő elegyfa fajok visszaszorítására [153/2009. (XI. 13.) FVM rendelet 49. § (2) bek.].

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- A nevelővágások (törzskiválasztó és növedékfokozó gyérítések) során az őshonos lombos elegyfa fajok (mezei juhar, virágos köris, barkóca berkenye, vadkörte stb.) egyedeit kímélni szükséges, a munkálatokat az előforduló idegenhonos fafajok (esetünkben a szálanként és foltokban megjelenő feketefenyő és az erdőtömb szegélye felől beszivárgó akác) rovására, azok fokozatos visszaszorításával kell elvégezni.
- Az elegyfa fajok arányát (szórt vagy kisértos mintázat mellett) a kezelési egységhez sorolt állományokban a lehetőségekhez mérten a 30-40%-os tartomány felé kell elmozdítani, illetve ott kell tartani. Hosszabb távon (főleg a változó klímaviszonyokhoz való alkalmazkodás szükségessége miatt) a tájegységben most jellemző zonális erdőkhöz képest mindenképpen elegyesebb, több fafajú erdők kialakítása és fenntartása felé kell törekedni.
- A beavatkozások során az átmérő-eloszlásban mutatkozó spektrumot beszűkíteni nem szabad. Szerencsés, ha a munkák után visszamaradó állományban (fafajonként) az átlagátmérőnél vékonyabb és vastagabb törzsek egyaránt jelen vannak. Kímélendők az előző állományból visszamaradt, az állomány átlagkoránál idősebb faegyedek, valamint (legalább

részben) az átlagosnál nagyobb koronájú, böhöncös fák is.

- A gyérítések során a tövön száradt törzsek, facsonkok, valamint az odvas-üreges törzsek a jelölő fajok (pl. erdőlakó denevérek) és egyéb védett állatfajok (pl. odúlakó madarak és emlősök) életfeltételeinek biztosítása érdekében visszahagyandók!

- Cserjeszinttel rendelkező erdőrészekben a nevelővágások során legfeljebb csak azok a cserjék távolítandók el, melyek a közelítési, kiszállítási munkákat közvetlenül akadályozzák.

- A gyérítések végrehajtása során összességében kifejezetten kerülni kell az egyenletes hálózatot kialakító, homogenizáló jellegű állományalakítást, helyette térben változó erélyű belenyúlással kell dolgozni és a változatos, sok elegyfára épülő, mozaikos struktúrák felé kell elmozdulni. A térben változó erélyű munkák egyik lehetséges kivitelezési módja, hogy kisebb állományrészeket érintetlenül hagyunk, a besűrűsödött foltokat ténylegesen gyérítés jelleggel fellazítjuk, az alsó szinttel rendelkező állományrészeket pedig erősebben gyérítjük.

- Az átalakításra tervezhető erdőkben a beavatkozásokat kifejezetten a mozaikos és vertikálisan is tagolt állományszerkezet kialakításának és/vagy megerősítésének, valamint a felújítás megkezdésének szándékával végezzük. Az új korosztályok megtartása, illetve megjelenítése érdekében a már meglevő újulatfoltok felett, jó makktermést adó években pedig a nagyobb koronájú magszóró fák szomszédságában (megfelelő hálózatban, egymástól legalább 40-60 m-es távolságra), kisebb, fél-egy famagasság átmérőjű lékeket is nyithatunk.

- A gyérítési munkákkal érintett állományokban a kitermelt faanyag egy részét (hektáronként legalább 5-20 m³-t) a holtfához kötődő élő szervezetek élőhelyének biztosítása érdekében a helyszínen kell hagyni. Az állományokban régebb óta földön fekvő és tövön száradt törzsek összetermelése és kiszállítása mellőzendő, valamint a gyökértányérral kifordult törzsek egy része is visszahagyandó!

- A fakitermelési munkákat kíméletes technológiával, az erdőtalaj, az újulat, a fiatalabb generációk és a talajhoz kötött mikrohabitatok minél teljesebb körű megóvásával kell végezni.

(d) Élőhelyrekonstrukciós javaslatok

- A kezelési egységhez sorolt állományokban fontos rekonstrukciós feladat a feketefenyő és az erdőtömb szegélye felől beszivárgó akác visszaszorítása, mely munkát (lásd fentebb) a nevelővágásokkal, illetve az átalakítást szolgáló egyéb beavatkozásokkal párhuzamosan kell végezni. A visszaszorítás érdekében szükség szerint a vegyszerhasználat is megengedhető.

(e) A kezelési és élőhelyrekonstrukciós javaslatok indoklása

- A középkorú cseres-tölgyesek a Havas déli-délnyugati lejtőin jelentős területet borítanak, így a terület jövője szempontjából komoly jelentőséggel bír, hogy ezekben az erdőkben milyen gazdálkodási, illetve kezelési gyakorlat valósul meg. Mivel az állományok jórészt kevés elegyfát tartalmazó, viszonylag homogén (foltokban feketefenyő-elegyes, néhol akácot is tartalmazó) cseres-tölgyesek, fontos lenne, hogy a jövőbeni beavatkozások az elegyfák megtartásával, az elegyesség jelentős növelésével, az idegenhonos elemek visszaszorításával, valamint az állományszerkezeti változatosság fokozásával, mozaikos és vegyeskorú erdőszerkezet kialakításával történjenek.

- Az átalakításra tervezhető állományokban további nagyon fontos kezelési szempont az átalakítási folyamat elkezdése, a szálaló üzemmód felé átvezetni tervezett erdők fokozott térbeli változatosságának kialakítása.

KE7 – IDŐS CSERES-TÖLGYESEK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Natura 2000 szerinti besorolás: A kezelési egység a 91M0 (pannon cseres-tölgyesek)

élőhelytípusba sorolható, 80 év feletti állományokat foglalja magába.

- ÁNER-2011 szerinti besorolás: A kezelési egység az L2b (cseres-kocsánytalan tölgyesek) élőhelytípus 80 év feletti állományainak feleltethető meg.

- Érintett közösségi jelentőségű fajok: nagy hörcsincér (*Cerambyx cerdo*), szarvasbogár (*Lucanus cervus*), magyar fészűsbagoly (*Dioszeghyana schmidtii*).

(b) Kötelezően betartandó kezelési-fenntartási irányelvek

- A faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódú, területileg érintett erdőkben (pl. Gyöngyöspata 59/G erdőrészlet) alapvetően semmilyen fakitermelési munka nem végezhető [körzeti erdőterv].

- A nem faanyag-termelést szolgáló üzemmódba sorolt, területileg érintett erdőknél az erdőnevelési és erdőfelújítási munkák térbeli és időbeni rendjét, ütemezését, technológiáit, továbbá a végrehajtás részletkérdéseit az üzemmód szerinti besorolás alapján kell meghatározni [körzeti erdőterv].

(c1) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- A vágásos üzemmódba sorolt, fokozatos felújítóvágásra tervezett állományokban (Gyöngyöspata 59/A, 59/B, 59/C, 59/F, 60/C, 60/E erdőrészletek) az általános gyakorlatot az egyenletes bontáson alapuló (következtesen egykorú, egyszintes és homogén állományokat eredményező, esetenként erősen leegyszerűsítve végrehajtott), ún. ernyős felújítóvágások jelentik. Ez esetben (különösen rövidebb időtartamú véghasználatok és nagyobb erdőrészletek esetén) javasolt a részterületes végvágások (és esetleg bontóvágások) alkalmazása. Előbbiek helyett a jövőben a 15-30 éves időtartamra elnyújtott, egyenlőtlen (lékes-csoportos-foltos, esetleg vonalas-szegélyes) beavatkozással végzett felújítóvágások alkalmazása határozottabban szolgálná a természetvédelmi (azon belül Natura 2000) célkitűzések elérését.

- A bontóvágások során az egyébként is szórványos elegyfajok egyedeit (szálanként vagy csoportosan) kímélni szükséges, hogy az utódállomány elegyességét biztosítani tudjuk. A közösségi jelentőségű fajok (pl. xilofág és szaproxilofág rovarok) és egyéb védett állatfajok (pl. odúlakó madarak és emlősök) életfeltételeinek biztosítása érdekében bontás során tartsuk meg a tövön száradt törzseket, facsonkokat, valamint az odvas-üreges, böhöncös fákat is.

- A bontó- és végvágások során az állományok alsó szintjében levő fiatalabb fákat és facsoportokat igyekezzünk úgy felszabadítani, hogy azok a döntési és közelítési munkák során ne sérüljenek. A vágások során az erdőtömb szegélyén itt-ott megjelenő akácsoportokat ki kell termelni, illetve ezt követően a sarjak vegyszeres utókezeléséről is gondoskodni kell.

- A felújítási folyamat végén 5-10%-nyi területen, az idős állomány élőfakészletének 5-10%-a mértékéig hagyásfa-csoportok visszahagyása szükséges. A hagyásfa-csoportokat (praktikusan még a bontások fázisában) úgy célszerű kijelölni, hogy azok az idős cseres-tölgyeseken belül elhelyezkedő különleges élőhelyeket (pl. erodált talajú, köves-sziklakibúvásos foltok), mikrohabitatokban gazdag állományrészeket, természetvédelmi jelentőségű objektumokat (pl. védett fajok előfordulási helyei) is magukba foglalják.

- A már megbontott állományokban (a további fakitermelések időleges visszafogásával és a térbeliség újragondolásával) törekedni kell a felújítási folyamat szálalóvágásos erdőfelújítás felé való átvezetésére, vagy esetleg átalakító üzemmódba fordítására.

- A fakitermelési munkák után a kitermelt faanyag egy részét (hektáronként legalább 5-20 m³-t) a holtfához kötődő élő szervezetek élőhelyének biztosítása érdekében a helyszínen kell hagyni. Az állományokban régebb óta földön fekvő és tövön száradt törzsek összetermelése és kiszállítása mellőzendő, s a gyökértányérral kifordult törzsek egy része is visszahagyandó!

- A fakitermelési munkákat kíméletes technológiával, az erdőtalaj, az újulat, a fiatalabb generációk és a talajhoz kötött mikrohabitatok minél teljesebb körű megóvásával kell végezni.

(c2) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- Vágásos üzemmódba sorolt erdőkből – az idős állomány hosszabb idejű átalakítása miatt – a fokozatos felújítóvágásoknál ökológiai szempontból sokkal kedvezőbb a szálalóvágásos erdőfelújítás alkalmazása. Ebben az esetben az állományokban 30-60 évre elnyújtott felújítási periódust eredményező beavatkozások végezhetők. A térbeli mintázat kialakításához előnyben részesítendő a lékes-csoportos-foltos vágások, ugyanakkor a domborzati viszonyok miatt esetleg a tájképi szempontból kedvezőtlenebb vonalas-szegélyes szálalóvágások is alkalmazhatók.
- A vágások során az egyébként is szórványos elegyfajok egyedeit (szálanként vagy csoportosan) kímélni szükséges, hogy az utódállomány elegyességét biztosítani tudjuk. A közösségi jelentőségű és egyéb védett állatfajok életfeltételeinek biztosítása érdekében szálalóvágás során lehetőleg tartsuk meg a tövön száradt törzseket, facsonkokat, valamint az odvas-üreges, böhöncös fákat is.
- A szálalóvágások végrehajtása során (akár lékes-csoportos-foltos, akár vonalas-szegélyes megoldást alkalmazunk) az állományok alsó szintjében levő fiatalabb fákat és facsoportokat igyekezzünk úgy felszabadítani, hogy azok a döntési és közelítési munkák során ne sérüljenek. A vágások során az erdőtömb szegélyén itt-ott megjelenő akácos foltokat ki kell termelni, illetve ezt követően a sarjak vegyszeres utókezeléséről is gondoskodni kell.
- A felújítási folyamat végén 5-10%-nyi területen, az idős állomány élőfakészletének 5-10%-a mértékéig hagyásfa-csoportok visszahagyása szükséges. A hagyásfa-csoportokat (praktikusan még a bontások fázisában) úgy célszerű kijelölni, hogy azok az idős cseres-tölgyeseken belül elhelyezkedő különleges élőhelyeket (pl. erodált talajú, köves-sziklás foltok), mikrohabitatokban gazdag állományrészeket, természetvédelmi jelentőségű objektumokat (pl. védett fajok előfordulási helyei) is magukba foglalják.
- A fakitermelési munkák után a kitermelt faanyag egy részét (hektáronként legalább 5-20 m³-t) a holtfához kötődő élő szervezetek élőhelyének biztosítása érdekében a helyszínen kell hagyni. Az állományokban régebb óta földön fekvő és tövön száradt törzsek összetermelése és kiszállítása mellőzendő, s a gyökértányérral kifordult törzsek egy része is visszahagyandó!
- A fakitermelési munkákat kíméletes technológiával, az erdőtalaj, az újulat, a fiatalabb generációk és a talajhoz kötött mikrohabitatok minél teljesebb körű megóvásával kell végezni.

(c3) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- A vágásos üzemmód melletti felújítási módokon (fokozatos felújítóvágás, szálalóvágás) túl a tervezési területen kívánatos a szálaló szerkezet felé való elmozdulást (egyidejűleg folyamatos erdőborítást) biztosító gazdálkodás meghonosítása, illetve kiterjesztése. Szükség lenne tehát átalakító üzemmódba sorolt, több évtizedes átalakítási folyamatra beütemezett idős cseres-tölgyesek minél nagyobb területen való kijelölésére.
- Az átalakítás komplex (legtöbb esetben szálalóvágással indított) folyamata során a kiinduló (idős) állományok fatérfogatának fokozatos csökkentését, továbbá az átmérőeloszlás, a térbeli mintázat, a vertikális tagoltság és az elegyarányviszonyok alakítását (azon belül az idegenhonos elemek visszaszorítását) egyidejűleg kell kézben tartani úgy, hogy a biológiai szempontból értékesebb (odvas, korhadt, böhönc jellegű stb.) törzsek, illetve a faállományhoz köthető mikrohabitatok legalább részleges megtartása is biztosítható legyen.
- A kezelési egységhez sorolt cseres-tölgyesek életkora még nem kirívóan magas (80-90 év), így a szálaló szerkezetnek megfelelő fatérfogat megközelítése nem tűnik kritikus feladatnak. Ettől függetlenül az átalakítási folyamatot indító lékvágások után fokozott figyelemmel kell lenni arra, hogy az idős állományokban gyors, ill. nagy mértékű – az átalakítási törekvéssel össze nem egyeztethető ütemű – fakitermelésekre ne kerüljön sor.
- A térbeli mintázat alakításánál előnyben részesítendő a lékes-csoportos-foltos beavatkozások, ugyanakkor ha a domborzati viszonyok azt szükségessé vagy logikussá teszik,

esetleg a tájképi szempontból kedvezőtlenebb vonalas-szegélyes vágások is alkalmazhatók.

- Az átalakítás során az egyébként is szórványos elegyfajok egyedeit (szálanként vagy csoportosan) kímélni szükséges, hogy az utódállomány elegyességét biztosítani tudjuk.
- Az állományok alsó szintjében levő fiatalabb fákat és facsoportokat igyekezzünk úgy felszabadítani, hogy azok a döntési és közelítési munkák során ne sérüljenek. Az átalakítási folyamattal párhuzamosan az erdőtömb szegélyén itt-ott megjelenő akác foltokat ki kell termelni, illetve ezt követően a sarjak vegyszeres utókezeléséről is gondoskodni kell.
- Az átalakítási folyamat során az erdőrésztetek területének 5-10%-a érintetlenül hagyandó. Ezeket a „hagyásfa-csoportokat” (praktikusan még az átalakítás kezdeti fázisában) úgy célszerű kijelölni, hogy azok az idős cseres-tölgyeseken belül elhelyezkedő különleges élőhelyeket (pl. erodált talajú, köves-sziklás foltok), mikrohabitatokban gazdag állományrészeket, természetvédelmi jelentőségű objektumokat (pl. védett fajok előfordulási helyei) is magukba foglalják.
- A fakitermelési munkák során a kitermelt faanyag egy részét a holtfához kötődő élő szervezetek élőhelyének biztosítása érdekében a helyszínen kell hagyni, hektáronként legalább 5-20 m³ holtfa jelenlétének folyamatos biztosítása szükséges. Az állományokban régebb óta földön fekvő és tövön száradt törzsek összetermelése és kiszállítása mellőzendő, s a gyökértányérral kifordult törzsek egy része is visszahagyandó!
- A fakitermelési munkákat kíméletes technológiával, az erdőtalaj, az újulat, a fiatalabb generációk és a talajhoz kötött mikrohabitatok minél teljesebb körű megóvásával kell végezni.

(c4) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- A faanyagtermesztést nem szolgáló üzemmódba sorolt erdőrésztetekbe eső állományokat (pl. Gyöngyöspata 59/G erdőrésztet) beavatkozás nélkül, érintetlenül, a természetes erdődinamikai folyamatokra támaszkodva kell fenntartani. Aktív beavatkozások csak jelentősebb természetes bolygatás (széldöntés, jégtörés stb.) esetén lehetnek indokoltak, ilyenkor az erdőborítás helyreállítása érdekében a felújulási folyamatot segítő, a fekvő holt faanyagot viszont helyszínen hagyó kezelések lehetnek szükségesek. A felújulást ilyen esetben makkrakással, illetve padkás vagy tányéros talajelőkészítést követő csemetültetéssel lehet segíteni. Utóbbi esetben a domináns kocsánytalan tölgy és cser mellett a mezei juhar, a virágos kőris, a barkóca berkenye és a vadkörte csemetéje is bevihető.
- További természetvédelmi célt szolgáló beavatkozás válhat szükségessé, amennyiben az állományokban agresszíven terjedő idegenhonos fafaj (pl. bálványfa, akác) jelenne meg. A fafajok visszaszorítására vegyszeres technológia is alkalmazható.

(d) Élőhelyrekonstrukciós javaslatok

(e) A kezelési javaslatok indoklása

- Az idős cseres-tölgyesek a Havas északi lejtőjén, nagyjából egy tömbben vannak jelen a tervezési területen. Területi arányuk számottevő, így lényeges kérdés, hogy ezekben az erdőkben milyen erdőgazdálkodási, illetve kezelési gyakorlat valósul meg. Mivel az állományok nagy hányada kevés elegyfát tartalmazó, homogén (a szegélyeken itt-ott akácelegyes) cseres-tölgyes, nagyon fontos, hogy a jövőbeni beavatkozások az elegyfák (köztük a juharfélék) megtartásával, az elegyesség jelentős növelésével, az idegenhonos akác visszaszorításával, valamint az állományszerkezeti változatosság fokozásával, mozaikos és vegyeskorú erdőszerkezet kialakításával történjenek.
- A kezelési egységhez tartozó erdők jelenleg zömmel vágásos üzemmódba sorolt erdőrésztetekbe esnek, s a jelenlegi korok és vágáskorok alapján 30-50 éves időtávlatban erősen negatív változások – a középkorú (41-80 éves) és idős (81 év feletti) állományok

erőteljes megfoghatósága – várható. Mindezek miatt az erdők vágásos üzemmód melletti kezelését (különösen rövid felújítási ciklus alkalmazásával) hosszabb távon el kellene kerülni, s ennek érdekében a folyamatos erdőborítást biztosító, természetes folyamatokra alapozott erdőgazdálkodás, illetve erdőkezelés felé kellene elmozdulni. A lehetséges megoldásokra (kezelt erdőkben) három alternatív javaslatot is teszünk, közülük hosszú távon a szálaló szerkezet kialakítását célzó csomag tekinthető a legkedvezőbbnek.

KE8 – IDŐS GYERTYÁNOS-TÖLGYESEK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Natura 2000 szerinti besorolás: A kezelési egység a 91G0 (pannon gyertyános-tölgyesek *Quercus petraea*-val és *Carpinus betulus*-szal) élőhelytípusba sorolható, 80 év feletti állományokat foglalja magába.
- ÁNÉR-2011 szerinti besorolás: A kezelési egység a K2 (gyertyános-kocsánytalan tölgyesek) élőhelytípus 80 év feletti állományainak feleltethető meg.
- Érintett közösségi jelentőségű fajok: nagy hörcsincér (*Cerambyx cerdo*), szarvasbogár (*Lucanus cervus*), , magyar fésűsbagoly (*Dioszeghyana schmidtii*).

(b) Kötelezően betartandó kezelési-fenntartási irányelvek

- A nem faanyag-termelést szolgáló üzemmódba sorolt, területileg érintett erdőknél az erdőnevelési és erdőfelújítási munkák térbeli és időbeni rendjét, ütemezését, technológiáit, továbbá a végrehajtás részletkérdéseit az üzemmód szerinti besorolás alapján kell meghatározni [körzeti erdőterv].

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- A jelenleg vágásos üzemmódba sorolt, fokozatos felújítógágással kezelt állományokban (pl. Gyöngyöspata 59/A, 60/C erdőrészek részterületei) az általános gyakorlatot az egyenletes bontáson alapuló, gyorsan végrehajtott (egykorú, egyszintes és homogén állományokat eredményező) vágások jelentik. Ez esetben (különösen rövidebb időtartamú véghasználatok és nagyobb erdőrészek esetén) javasolt a részterületes végvágások (és esetleg bontóvágások) alkalmazása. Előbbiek helyett a 15-30 évre elnyújtott, térben változó eréllyel végrehajtott, csoportos-foltos mintázatot létrehozó beavatkozások természetvédelmi (azon belül Natura 2000) szempontból sokkal kedvezőbbek.
- Vágásos üzemmódba sorolt erdőkben – az idős állomány hosszabb idejű átalakítása miatt – a fokozatos felújítógágásoknál ökológiai szempontból sokkal kedvezőbb a szálalógágásos erdőfelújítás alkalmazása. Ebben az esetben az állományokban 30-60 évre elnyújtott felújítási periódust eredményező beavatkozások végezhetők. A térbeli mintázat kialakításához előnyben részesítendő a lékes-csoportos-foltos vágások, a tájképi szempontból egyébként is kedvezőtlenebb vonalas-szegélyes szálalógágások alkalmazását domborzati okok e helyütt nem támasztják alá.
- A vágásos üzemmód melletti felújítási módokon (fokozatos felújítógágás, szálalógágás) túl a tervezési területen kívánatos a szálaló szerkezet felé való elmozdulást (egyidejűleg folyamatos erdőborítást) biztosító gazdálkodás meghonosítása, illetve kiterjesztése. Bár területi arányuk csekély, mégis szükség lenne átalakító üzemmódba sorolt, több évtizedes átalakítási folyamatra beütemezett idős gyertyános-tölgyesek kijelölésére.
- Az átalakítás komplex (legtöbb esetben szálalógágással indított) folyamata során a kiinduló (idős) állományok fatérfogatának fokozatos csökkentését, továbbá az átmérőeloszlás, a térbeli mintázat, a vertikális tagoltság és az elegyarányviszonyok alakítását egyidejűleg – a befoglaló cseres-tölgyes állományok sajátosságainak figyelembe vételével – kell kézben tartani úgy,

hogy a biológiai szempontból értékesebb törzsek, illetve a faállományhoz köthető mikrohabitatok legalább részleges megtartása is biztosítható legyen.

- A vágások során az egyébként szórványos elegyfajok egyedeit (szálanként vagy csoportosan) kímélni szükséges, hogy az állomány elegyességét hosszabb távon is biztosítani tudjuk.

- A jelölő fajok (pl. erdőlakó denevérek, szaproxilofág rovarok) és egyéb védett állatfajok (pl. odúlakó madarak és emlősök) életfeltételeinek biztosítása érdekében tartsuk meg a tövön száradt törzseket, facsonkokat, valamint az odvas-üreges, böhöncös fákat is.

- A vágások során az állományok alsó szintjében levő fiatalabb fákat és facsoportokat igyekezzünk úgy felszabadítani, hogy azok a döntési és közelítési munkák során ne sérüljenek.

- A felújítási, illetve átalakítási folyamat végén 5-10%-nyi területen, az idős állomány élőfakészletének 5-10%-a mértékéig hagyásfa-csoportok visszahagyása szükséges. A hagyásfa-csoportokat (praktikusan még az első beavatkozások idején) úgy célszerű kijelölni, hogy azok az idős gyertyános-tölgyeseken belül elhelyezkedő különleges élőhelyeket, mikrohabitatokban gazdag állományrészeket, természetvédelmi vagy közjóléti jelentőségű objektumokat (pl. védett fajok előfordulási helyei) is magukba foglalják.

- A fakitermelési munkák után a kitermelt faanyag egy részét (hektáronként legalább 5-20 m³-t) a holtfához kötődő élő szervezetek élőhelyének biztosítása érdekében a helyszínen kell hagyni. Az állományokban régebb óta földön fekvő és tövön száradt törzsek összetermelése és kiszállítása mellőzendő, s a gyökértányérral kifordult törzsek egy része is visszahagyandó!

- A fakitermelési munkákat kíméletes technológiával, az erdőtalaj, az újulat, a fiatalabb generációk és a talajhoz kötött mikrohabitatok minél teljesebb körű megóvásával kell végezni.

(d) Élőhelyrekonstrukciós javaslatok

(e) A kezelési javaslatok indoklása

- Az idős gyertyános-tölgyesek viszonylag kicsi, elaprózott, szegélyekben levő állományokkal vannak jelen a tervezési területen (lásd: Fergetől nyugatra húzódó hegylábi részek), ennek ellenére lényeges kérdés, hogy ezekben az erőkben milyen erdőgazdálkodási, illetve kezelési gyakorlat valósul meg (fontos, hogy a jövőbeni beavatkozások az elegyfák megtartásával, az elegyesség jelentős növelésével, valamint az állományszerkezeti változatosság fokozásával, mozaikos és vegyeskorú erdőszerkezet kialakításával történjenek).

- Az erdők vágásos üzem mód melletti kezelését (különösen rövid felújítási ciklus alkalmazásával) hosszabb távon el kell tehát kerülni, s ennek érdekében a folyamatos erdőborítást biztosító, természetes folyamatokra alapozott erdőgazdálkodás, illetve erdőkezelés felé kell elmozdulni. A lehetséges megoldásokat a kis területi kiterjedés miatt csak egy javaslatcsomagban foglaltuk össze, ezen belül viszont utalunk rá, hogy felsoroltak közül a szálaló szerkezet kialakítását célzó irány tekinthető a legkedvezőbbnek.

Egyéb (nem közösségi jelentőségű) élőhelyeket magukba foglaló kezelési egységek

KE9 – KÖZÉPKORÚ ÉS IDŐS MÉSZKERÜLŐ TÖLGYESEK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Natura 2000 szerinti besorolás: A kezelési egységhez sorolt állományok (primer jellegük ellenére) közösségi jelentőségű (Natura 2000) élőhelytípusnak nem feleltethetők meg.

- ÁNÉR-2011 szerinti besorolás: A kezelési egység az L4a (zárt mészkérülő tölgyesek) élőhelytípusba sorolható, 40 évnél idősebb állományokat foglalja magába.
- Érintett közösségi jelentőségű fajok: nagy hősincér (*Cerambyx cerdo*), szarvasbogár (*Lucanus cervus*).

(b) Kötelezően betartandó kezelési-fenntartási irányelvek

- A nem faanyag-termelést szolgáló üzemmódba sorolt, területileg érintett erdőknél az erdőnevelési és erdőfelújítási munkák térbeli és időbeni rendjét, ütemezését, technológiáit, továbbá a végrehajtás részletkérdéseit az üzemmód szerinti besorolás alapján kell meghatározni [körzeti erdőterv].

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- A mészkérülő tölgyesek kis kiterjedésű, cseres-tölgyesekbe ágyazott (lényegében csak a lágyszárú szint tekintetében differenciálódó) állományait (Gyöngyöspata 62/D, 64/B, 65/B, 65/C erdőrészek) a cseres-tölgyeseknél (KE5, KE6) leírtak szerint javasolt kezelni, illetve fenntartani.

(d) Élőhelyrekonstrukciós javaslatok

(e) A kezelési javaslatok indoklása

- A középkorú és idős mészkérülő tölgyesek viszonylag kis kiterjedésű állományokkal, nem túlságosan extrém termőhelyi viszonyok mellett, cseres-tölgyesekbe ágyazva jelennek meg. Az érintett erdőrészeket vágásos üzemmódba sorolt egységek, bennük a mészkérülő tölgyesek fenntartása (amennyiben azok nem eleve másodlagos képződmények) a cseres-tölgyesekre (KE5, KE6) kezelési-fenntartási irányelvek alkalmazásával biztosítható.

KE10 – KÖZÉPKORÚ ÉS IDŐS FEKETEFENYVESEK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Natura 2000 szerinti besorolás: A kezelési egységhez sorolt, nem őshonos fafajú állományok közösségi jelentőségű (Natura 2000) élőhelytípusnak nem feleltethetők meg.
- ÁNÉR-2011 szerinti besorolás: A kezelési egység az S4 (ültetett erdei- és feketefenyvesek) élőhelytípusba sorolható, 40 évnél idősebb állományokat foglalja magába.
- Érintett közösségi jelentőségű fajok: ---

(b) Kötelezően betartandó kezelési-fenntartási irányelvek

- Natura 2000 célokat közvetlenül szolgáló, kötelezően betartandó irányelveket a vonatkozó jogszabályok nem határoznak meg.

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- A kezelési egységhez a Havas délnyugati lejtőin elhelyezkedő feketefenyves állományok tartoznak, ezek a foltok zömmel a Gyöngyöspata 62/A, 62/B erdőrészeket érintik. A foltos-mozaikos megjelenés, a nem túl nagy kiterjedés és a helyenként jelentős lombos arány miatt az átalakítási, illetve rekonstrukciós munkákat lehetőség szerint tarvágás alkalmazása nélkül, fokozatosan, hosszabb időre (akár több erdőtervi ciklusra) elnyújtva célszerű elvégezni.
- A nevelővágások során a meglévő őshonos lombos fafajokat teljes körűen meg kell tartani, a beavatkozásokat a feketefenyő rovására, annak visszaszorításával kell végezni. A fakitermelésekkel az élő fenyőtörzsekre kell koncentrálni, de a lombos fafajok megsegítése

érdekében az erősen pusztuló, vagy már elpusztult törzsek is vághatók.

- A gyérítéseket változó erélyű, az erdőbelsőben mozaikos struktúrákat és többletfényt eredményező beavatkozásokkal kell végrehajtani, s a lombos fafajok betelepítésének segítése érdekében kisebb lékek is nyithatók.

- A fiatal generációk megjelenése – különösen lékvágások alkalmazása esetén – makktermés híján alátelítéssel is segíthető. Tányéros talajelőkészítést követő makkrakással vagy ültetéssel a cseres-tölgyesek (91M0) és a molyhos-tölgyesek (91H0) fő- és elegyfajait (cser, kocsánytalan tölgy, mezei juhar, vadkörte, barkócaberkenye, illetve kocsánytalan tölgy, molyhos tölgy, cser, virágos kőris, mezei juhar, barkóca berkenye) lehet az állomány alá bevinni. Az átalakítás során a vad elleni védelem biztosítására is figyelmet kell fordítani!

(d) Élőhelyrekonstrukciós javaslatok

- Az élőhelyrekonstrukciós folyamatot az állomány kezelési-fenntartási munkáival párhuzamosan, fokozatosan kell végrehajtani. A javaslatok részletesebb kifejtése a (c) pont alatt található.

(e) A kezelési és élőhelyrekonstrukciós javaslatok indoklása

- A Havas délnyugati lejtőin, illetve a Gyepes-völgy árkában elhelyezkedő középkorú, lombelegyes (erősen pusztuló) feketefenyves foltok helyén távlatilag célszerű őshonos fafajú állományt létrehozni. A viszonylag kis kiterjedés és a foltokban megjelenő lombelegy miatt elvileg megvalósítható a fokozatos, tarvágás és mesterséges erdősítés nélküli átalakítási folyamat is, mely egyrészt ökológiai szempontból kedvezőbb átmenetet jelent, másrészt a fokozatos átalakítás során eleve változatos szerkezetű és fafajösszetételű (természetvédelmi szempontból értékesebb) állomány keletkezhet.

C) Vadgazdálkodáshoz köthető kezelési javaslatok

3.2.2. Fajvédelmi intézkedések

Az erdős élőhelyekhez kapcsolódóan rendkívüli fajvédelmi intézkedések szükségessége nem merül fel. Ennek oka, hogy az élőhelyek fenti irányelvek szerinti, természetvédelmi céloknak alárendelt kezelésével a területről leírt jelölő fajok élőhelyi igényei biztosíthatók, az erdők kompozicionális és strukturális jellemzőinek megtartásával-javításával a középhegységi lomberdeinkre jellemző flóra és fauna elemeinek (köztük például a területen jelölő fajnak számító lepkék és xilofág rovarok) megőrzését, illetve sokféleségének bővítését a Natura 2000 célkitűzések szellemében biztosítani lehet. Egyedi programok és intézkedések a természetmegőrzési területtel átfedő „Mátra” madárvédelmi terület (HUBN10006) jelölő fajainak (ragadozó madarak, harkályfélék stb.) érdekében tehetők. Néhány fajvédelmi vonatkozású, egyértelműen megfogalmazható, jelentősebb anyagi áldozat vállalása nélkül is megvalósítható, gyakorlatias természetvédelmi szempont:

- Odvas fák visszahagyása a fakitermelések során: az odúlakó madarak (harkályok, énekesmadarak) és emlősök (kiemelten egyes denevérfajok) költő-, szaporodó- és búvóhelyének biztosítása.

- Gallyfészket hordozó fák és közvetlen környezetük kímélete a fakitermelések során: a ragadozómadarak fészkelési lehetőségeinek biztosítása.

- A cserjeszint kímélete, a cserjeborítás csak legszükségesebb mértékű alakítása a

nevelővágások során: a cserjeszinthez kötődő énekesmadár-fajok fészkelő- és táplálkozó-területeinek kímélete.

- Az erdei vízfolyások és kisvízállások kímélete a fakitermelések, közelítési és faanyag-szállítási tevékeny során: kétéltűek és egyéb vízi szervezetek élőhelyének megóvása.
- Lehetőség szerint a fő költési és/vagy vegetációs időszakon kívüli fakitermelések végzése: a területen élő növény- és állatfajok populációinak kímélete a reprodukciós időszakban.

3.2.3. Kutatás, monitorozás

Mindeddig elsősorban florisztikai gyűjtések (a Mátra flórájának vizsgálata), faunisztikai kutatások (pl. ornitológiai vizsgálatok) és élőhelytérképezési munkák (a Mátra élőhelytérképének elkészítése) folytak a területen. Szisztematikus kutatási és monitoring tevékenység ugyanakkor jelenleg nem folyik a területen, ezért a közeljövőben kívánatos lenne az egyes élőhelytípusok több szempontú vizsgálata, mégpedig az alábbi témakörökben:

- Az erdőtörténeti háttér részletesebb tisztázása, a jelenleg látható állományok, illetve élőhelyi mintázat történeti előzményeinek alapos feltárása.
- Az erdők természetességi állapotának részletes felmérése és értékelése: mindez a jelenlegi, aktuális állapot minél részletesebb ismeretéhez segítene bennünket.
- Egyes erdei élőhelyi elemek és/vagy mikroélőhelyek részletesebb felmérése és értékelése: az így nyert (pl. legelőerdőkből maradt hagyasfákra, idős fákra, fekvő és álló holtfára, gyökértányérokra) vonatkozó adatok egyes élőlénycsoportok jelenlétének közvetett adatolásához vagy predikciójához használhatók.
- A közösségi jelentőségű fajok populációinak még részletesebb felmérése, élőhelyi preferenciájuk lokális vizsgálatokkal való pontosítása, a fajok hosszú távú monitorozása.
- Az erdők állapot-változásának vizsgálata: a jelölő élőhelytípusok állományaiban lezajló változások monitoringja a Natura 2000 célkitűzések megvalósulásának sikerességét vagy éppen problémáit tudná visszaigazolni.
- Az erdőgazdálkodási tevékenység hatás-monitorozása: e vizsgálat-sorozat révén a gazdálkodási/kezelési célú beavatkozások természetességet, illetve erdőállapotot befolyásoló hatásairól nyernénk részletesebb képet.
- Az erdei mikrohabitatok (különösen a méretes holtfa) célirányos monitorozása, főképp az esetlegesen megjelenő további közösségi jelentőségű fajok detektálása céljából.
- Gyeppek állapotának felmérése és állapotváltozásának célirányos (többéves) követése. Elsődleges cél a természetességi-degradáltsági állapot vizsgálata.

3.2.4. Mellékletek

A 3.2.1. fejezet szerinti kezelési egységek térbeli elhatárolásával a tervezési területre kezelési térkép (4. melléklet) készült.

3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogszabályok és a tulajdonviszonyok függvényében

A kötelezően betartandó erdőgazdálkodási/erdőkezelési irányelvek jogszabályi támogatottság alapján való érvényesítésére három lehetséges út kívánczik:

- Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése egyedi erdészeti hatósági ügyek során.
- Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése erdőterv-módosítási eljárás kezdeményezése útján (azonnali intézkedést igényelő, kiemelt Natura 2000 feladatok esetén).
- Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése a soron következő körzeti erdőtervezések során (az irányelvek beépítése az erdőterv-rendelet szövegébe).

Az erdős élőhelyekkel kapcsolatban javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási és fejlesztési feladatok megvalósítása a mindenkori pályázati lehetőségek, illetve az gazdálkodók ambíciói és vállalásai függvényében lehetséges. A vállalások egy része nem igényel külön erdészeti hatósági eljárást (pl. kíméletes közelítés megvalósítása, érintetlen állományrész vagy holtfa visszahagyása), más részük (pl. üzemmód-váltás) viszont engedélyköteles. Az erdészeti ágazaton belül igénybe vehető kezelési-fenntartási és fejlesztési jellegű támogatások szektorfüggőek: a nem állami szféra több támogatási lehetőséghez jut, míg állami erdők (pontosabban az 50 %-nál nagyobb hányadban állami tulajdonban levő erdők) esetében az elérhető támogatási jogcímek és források korlátozottak.

3.3.1. Agrártámogatások

3.3.1.1. Jelenleg működő agrártámogatási rendszer

Az erdőtervezett erdőkre igénybe vehető támogatásokat az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) finanszírozzák. A 2007-2013 közötti uniós költségvetési ciklusban kiírt támogatási jogcímek átalakítása jelenleg is folyamatban, így a 2014-2020 közötti időszakra érvényes szabályok, illetve támogatási jogcímek még pontosan nem ismertek. Annyi bizonyos, hogy a Natura 2000 területek uniós finanszírozása 2014-2020-ban is döntően a jelen időszakot meghatározó ún. „integrációs megközelítés” szerint történik. Továbbra sem lesz tehát egy külön erre célra elkülönített alap, hanem a Natura 2000 területek megőrzése kapcsán felmerülő fejlesztési igényeket a meglévő uniós pénzügyi eszközök – különböző alapok (erdők esetében elsősorban az EMVA) – keretében fogják érvényesíteni. A korábbi időszakban indított támogatások körét (szektorfüggőséget hangsúlyozó tagolással) röviden a következőkben tekintjük át.

Szektortól függetlenül igénybe vehető támogatások:

A) 32/2008. (III. 27.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdészeti potenciál helyreállítására nyújtandó támogatások igénybevételének részletes szabályairól – A jogszabály alapján normatív, vissza nem térítendő támogatás igényelhető a természeti katasztrófa (pl. vízkár, szélkár, tűzkár) által sújtott területeken az erdészeti potenciál helyreállítására, valamint a másodlagos erdőkárok megelőzésére:

- alaptámogatás: (a) erdőfelújítást megelőző terület-előkészítés, a károsodott faállomány letermelése, (b) első kivitelű erdősítés vagy pótlás, (3) törevágás vagy sarjzartatás
- kiegészítő támogatás: (a) bakhátak létesítése, (b) 10 fokot meghaladó lejtésű területen padka létesítése, (c) 15 fokot meghaladó lejtésű területen rőzsefonat vagy talajfogó gát létesítése

B) 139/2009. (X. 22.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdőszerkezet átalakításához nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – A jogszabály alapján normatív, területalapú, vissza nem térítendő támogatás igényelhető az alábbi fafajcserés szerkezet-átalakítási beavatkozások finanszírozására:

- erdőállomány alatti erdősítéssel történő szerkezetátalakítás
- tarvágást követő szerkezetátalakítás: (a) fafajcserével, (b) fafajcserével, tuskózással, gyökérfésüléssel, (3) fafajcserével, fainjektálással vagy tuskókenéssel
- állománykiegészítéssel történő szerkezetátalakítás

A többségi állami tulajdonú területek kivételével igénybe vehető támogatások:

C) 124/2009. (IX. 24.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdő-környezetvédelmi intézkedésekhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – A jogszabály alapján normatív terület-, illetve térfogatalapú, vissza nem térítendő támogatás igényelhető az alábbi (természetvédelmi célokat is magába foglaló) célprogramokra:

- agresszíven terjedő, idegenhonos fa- és cserjefajok visszaszorítása
- szálaló erdőgazdálkodás bevezetése
- erdőállományok kézimunka-igényes ápolása
- őshonos erdőállományok tarvágásos felújításának visszaszorítása
- speciális erdei élőhelyek és természetes erdőfelújítás lehetőségének biztosítása: (a) mikroélőhelyek kialakítása, fenntartása, (b) facsoportok visszahagyása a véghasználat során, (c) az erdőfelújítás sikerességét biztosító cserjeszabályozás
- véghasználat elhalasztása talaj- és élőhelyvédelem céljából
- közjóléti célú erdők fenntartása
- erdei tisztások kialakítása és fenntartása
- természetkímélő anyagmozgatási módszerek alkalmazása

Az önkormányzati és többségi állami tulajdonú területek kivételével igénybe vehető támogatások:

D) 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól – A jogszabály alapján vissza nem térítendő kompenzációs támogatás vehető igénybe a Natura 2000 irányelveket érvényre juttató jogszabályok végrehajtásával érintett, az Országos Erdőállomány Adattárban nyilvántartott erdőrészlet területén felmerülő költségek és jövedelem kiesés ellentételezése céljából.

A magán- és önkormányzati tulajdonú területekre igénybe vehető támogatások:

E) 25/2012. (III. 20.) VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a fiatal erdők állományneveléséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – A jogszabály alapján vissza nem térítendő támogatás vehető igénybe a fiatal erdők gazdasági értékét növelő állománynevelési jellegű tevékenységek (befejezett erdősítés ápolás, tisztítás és törzsnyesés) végzésére.

A különböző támogatási jogcímek tervezési területen belüli igénybevételéről adatokkal nem rendelkezünk. Mivel a területen a magántulajdon dominál (100%) és a terület szinte teljes területén van bejegyzett (magán) erdőgazdálkodó, a tervezési terület szinte egészén volt/lehetett mód az erdő-környezetvédelmi támogatások, illetve a Natura 2000 kompenzáció igénybevételére.

3.3.1.2. Javasolt agrártámogatási rendszer

A felsoroltakhoz képest új támogatási jogcímre (részletes elővizsgálatok híján) itt most nem tudunk javaslatot tenni. A nem állami tulajdonú területek kizárólagossága miatt ugyanakkor a jelenlegi támogatás-igénylések és támogatottság mértékét, a futó programok megfelelőségét, lehet elemezni, így a működő támogatási programok hatékonyságáról reális képet kaphatunk.

3.4. A terv egyeztetési folyamatának dokumentációja

3.4.2. A kommunikáció címzettjei

Az erdőterületeket illetően érintett szervezetek jegyzékét az alábbiakban adjuk meg:

Illetékes erdészeti hatóság:

Heves Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága (3300 Eger, Szövetkezet u. 4.)

Illetékes vadászati hatóság:

Heves Megyei Kormányhivatal Földművelésügyi Igazgatósága (3300 Eger, Szövetkezet u. 6.)

Illetékes természetvédelmi hatóság:

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főosztály (3530 Miskolc, Mindszent tér 4.)

Érintett nemzeti park igazgatóság:

Bükk Nemzeti Park Igazgatóság (3304 Eger, Sándor u. 6.)

Érintett erdőgazdálkodók:

Kód	Név	Cím
10131065		
10141471		
10142260		

Megjegyzés: A táblázatból hiányzó erdőgazdálkodói nevek és címek az Országos Erdőállomány Adattárból szerezhetők be. A rendezetlen gazdálkodási jogviszonnyal nyilvántartott erdők tulajdonosi háttere földhivatali nyilvántartásból vizsgálható.

4. Felhasznált irodalom

4.1. Szakmai anyagok

- BARTHA D. (2013): Természetvédelmi élőhelyismeret. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, 213 pp.
- BÖLÖNI J. – MOLNÁR ZS. – KUN A. (szerk.) (2011): Magyarország Élőhelyei. Vegetáció-típusok leírása és határozója, ÁNÉR 2011. – MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete, Vácrátót, 441 pp.
- FRANK T. (szerk.) (2000): Természet–Erdő–Gazdálkodás. – Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület & Pro Silva Hungaria Egyesület, Eger, 214 pp.
- FRANK T. – SZMORAD F. (2014): Védett erdők természetességi állapotának fenntartása és fejlesztése. (Rosalia Kézikönyvek 2.) – Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest, 160 pp.
- HARASZTHY L. (szerk.) (2014): Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon. – Pro Vértes Közalapítvány, Csákvár, 956 pp.
- ŐSZ G. (szerk.) (2010): A gyöngyössolymosi erdészeti tervezési körzet második erdőterve (2009-2018). – Kézirat, Heves Megyei Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Erdészeti Igazgatósága, Eger, 127 pp.
- VARGA B. (2013): A folyamatos erdőborítás fenntartása melletti erdőgazdálkodás alapjai. (Silva Naturalis I.) – Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 251 pp.
- A „Gyöngyöspatai Havas” kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUBN20050) Natura 2000 adatlapja (www.termeszetvedelem.hu)

4.2. Útmutatók

- VÁTI (2009): Módszertani útmutató. A 2006/18/176.02.01 számú átmeneti támogatás keretében megvalósult „Natura 2000 területek fenntartási tervének elkészítése és ehhez kapcsolódó szolgáltatások elvégzése” című projekt során megfogalmazódott tervezési tapasztalatok és javaslatok. – VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft., Budapest, 93 pp.
- KvVM (2010): Szakmai háttéranyag a hazai Natura 2000 területek kijelölésének alapjául szolgáló erdei élőhelytípusok kezelési irányelveinek meghatározásához. – KvVM Természetvédelmi Szakállamtitkárság, Budapest, 78 pp.
- VM (2014): Útmutató a Natura 2000 fenntartási tervek készítéséhez. – VM Természetmegőrzési Főosztály, Budapest, 28 pp. + mellékletek

4.3. Jogszabályok

- az Európai Községök Tanácsa 92/43/EGK irányelve (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről
- 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről

4.4. Adatbázisok

- Standard Data Form (SDF) 2014. évi adatbázis
- Országos Erdőállomány-Adattár 2013. január 1-ji állapotadatok